

Sākušās mākslinieciskās pašdarbības skates

Tas jau ir kļuvis par tradīciju pēc pavasara sējas darbu sekmīgas izpildes organizēt rajonu un pilsētu mākslinieciskās pašdarbības skates. Dziļi izjusti, ar patiesu prieku padomju darbaļaudis dzied dziesmas par vareno Padomju Dzimteni, par mīļoto partiju, slavina dziesmās lielo Padomju valsti.

Sogad mākslinieciskās pašdarbības skates levdija plaši ieskaņu koncerti gan Vandzenes kolchozu raženajās dūvās, gan glezniecības Gaujas krastos, daudzos novados un ciemos. Pagājušajā svētdienā notika pirmās rajonu un pilsētu mākslinieciskās pašdarbības skates un kopkoncerti Alūksnes, Līvānu rajonos un Daugavpils pilsētā.

Alūksnes rajona mākslinieciskās pašdarbības skate bija radiju siroteresi visplašākajās darbaļaužu masās. Uz skati ieradās viesi gan no Igaunijas PSR, gan no tuvākajiem rajoniem. Skatē visi pārliecinājās, ka tā ir kuplā nekā pagājušajā gadā un ka tieši kolchozos mākslinieciskā pašdarbība guvusi ļoti labus sasniegumus. Dziedāšanā pirmās vietas ieguva kolchozu «Uzvara» un «Lepina ceļš» un kolchozu «Vienība» un «Centība» apvienotie kori. Arī tautisko deju mākslā kolchozu «Gaļšais ceļš» deju kolektīvi bija nopietns sāncensis rajona kultūras nama deju kolektīvam, un skates komisijai bija grūti izšķirt, kurš no tiem ir labākais. Tādēļ arī abiem kolektīviem piešķīra pirmās vietas.

Svinīgs un bagāts bija noslēguma koncerts. Teiksmainajā Alūksnes ezera salā, kuru pirms vairākiem gadu simteļiem vācu bruņinieki bija pārvērtuši par cietoksni, tagad pilsdrupās skanēja brīvo padomju cilvēku dziesmas, jautrā lokā vijās gan latviešu, gan citu padomju tautu dejas.

Rajona skates komisija bija daudz darījusi, lai skate noritētu organizēti, bez starpgadījumiem. To nevar teikt par Līvānu rajona mākslinieciskās pašdarbības skati. Ja kolchozu kori un deju kolektīvi arī veikusi levdarjumu darbu, tad rajona skates komisija maz darīja, lai skate noritētu organizēti. Jau tas vien, ka koriem no pusastotiem līdz desmitiem bija jāgaida, kamēr laukumā tika atvestas klavīres, ņdija neapmierinātību.

Skates turpināsies visu jūniju un jūliju, izskanēs visos republikas rajonos un pilsētās un noslēgsies Rīgā ar koncertu, kurā piedalīsies tikai no rajoniem vien ar tūkstoš dalībnieku. Lai skates noritētu augstā organizatoriskā un idejiski mākslinieciskā līmenī, komisijām nopietni jāpārdomā visi pasākumi, līdz sīkākajām detaļām jāizstrādā skates norises plāni. Ar vislielāko atbildības sajūtu jāveic visi organizatoriskie priekšdarbi, jāiekārto kopmītnes, estrādes un laukumi, jāpūlējās par transportu. Seit par piemēru var noderēt Daugavpils skates komisijas darbs. Neraugoties uz to, ka pilsētas skate notika Stropu mežā, bija darīts viss, lai transports darbotos nevainojami. Skates komisija bija uzacīnājusi arī viesus no Lietuvas PSR Zarasu pilsētas, kuri ar saviem priekšnesu-

mlem spīlgti apliecināja mūsu tautu ciešo draudzību. Gan jāatzīmē, ka Daugavpils skates komisija tomēr bija aizmirsusi kopā ar skates dalībniekiem apspriest rezultātus un izvirzīt tālākos uzdevumus nākamajam darba cēlienam. Parasti ir tā, ka neilgi pēc skatēm komisijas sāk rakstīt direktīvas, pavēles, instrukcijas par mākslinieciskās pašdarbības kolektīvu tālākā darba uzdevumiem. Daudzo vēstulu un instrukciju skaitu varētu levdarjami samazināt, ja tūlīt pēc skates noorganizētu skates rezultātu analīzi. Tieši te varētu vislabāk pārrunāt par sasniegumiem un paš dalībnieki pastāstītu, kā viņi guvuši panākumus darbā, te varētu norādīt uz trūkumiem un izvirzīt tos uzdevumus, kādi jāveic mākslinieciskās pašdarbības kolektīviem ražas novākšanas laikā un zlemā, bet skates dalībnieki savukārt kritiski novērtētu rajona skates komisijas darbu.

Jau tagad jādodomā par nākamā gada darbu. Pārūnājot skates rezultātus ar Alūksnes, Daugavpils un Līvānu mākslinieciskās pašdarbības koristiem, jāatgādā, kā viņi domā strādāt nākamajā gadā, bet atbildes vietā dzirdējām pretjautājumu: «Ko dara mūsu komponisti? Kāpēc viņi nav radijuši jaunas dziesmas?» Daudzi koristi un diriģenti jautāja Latvijas Valsts izdevniecībai: «Vai kora dziesmu krājumus varam gaidīt ātrāk par nākamā gada aprīli?», «Vai dziesmu krājumi atkal iznāks tikai 4000 eksemplāros?» Bet deju kolektīvu dalībnieki un vadītāji visi vienā balsī prasa: «Kāpēc šogad neiznāca deju krājums un vai nākamajā gadā tāds iznāks? Kāpēc mūsu baleta mākslinieki nerada jaunas dejas?» Un visi šie jautājumi skan kā barga apsūdzība par attiecīgo iestāžu bezrūpību repertuara jautājumos. Mūsu republikas komponistu saimei ļoti nopietni jādodomā par jaunu kora dziesmu repertuara radīšanu. Lai dziesmas varētu izdot nākamajā gadā, tās jāraksta jau tagad. Tikpat nopietni jādodomā arī mūsu baleta mākslas meistariem par jaunu latviešu deju radīšanu. Nevar taču pieļaut tādu stāvokli, lai katru gadu deju kolektīvi visā republikā dejotu tikai vecos «Ačkupus», «Rucaviēšus» vai «Sudmalīnas».

Mūsu mākslinieciskajā pašdarbībā ar katru gadu vērojams nemīnīgu augšupēju, bet šī augšupeja būs vēl lielāka, ja kolektīvi tiks apgādāti ar augstvērtīgu repertuāru un pietiekamā daudzumā. Pēc rajonu un pilsētu kora un deju kolektīvu skatēm nākamā gada februārī un martā notiks dramatisko kolektīvu un lietišķās un tēlotājas mākslas skates. Latvijas Valsts izdevniecībai laikus jāizdod lugas, lai kolektīvi tās varētu iestudēt.

Jāpiezīmē, ka nāktu tikai par labu, ja rajonu un pilsētu mākslinieciskās pašdarbības skatēs piedalītos arī mūsu republikas komponisti, dzejnieki un dramaturgi. Viņi varētu dot daudz vērtīgu norādījumu un arī paši gūtu ierosmi turpmākam radošam darbam.

O. Reichmanis

Marinistu darbu izstāde

Katru gadu, pēc darba Mākslas fonda jaunrades namā Majoros, notiek mākslinieku radošo grupu atskaites, kam ir nozīmīga vieta mūsu republikas mākslas dzīvē.

Studiju izstādē, ko atklāja 18. jūnijā Valsts Latviešu un krievu mākslas muzejā, redzam virkni mākslinieku-marinistu interesantu studiju par Rīgas Jūrmalas dabu, zvejnieku dzīvi, Rīgas ostu, kugu būvētavu.

Uzskatot šīs studijas kā priekšdarbu lielo gleznu radīšanai, jāsaaka, ka mākslinieki čaki strādājuši un materiāla savākuši daudz. Tomēr jāatzīmē, ka studijās trūkst noteiktas mērķtiecības: atsevišķu detaļu noobeigtu studiju, rūpīgi izstrādātu priekšplānu, kas palīdzētu turpmākajā gleznu radīšanā.

A. Jablokova (Kijeva), I. Titova (Maskava) studijas, P. Kuzmičova (Maskava) akvareļa zīmējums labi parādītas jūras liriskās noskaņas. Taču mums tiesības prasīt, lai mākslinieki jau studijās ne tikai pasīvi fiksē dabu, bet gan saskata to, kas tipisks, jauns un raksturīgs mūsu Rīgas Jūrmalā un zvejnieku dzīvē.

Šie trūkumi spīgti izpaužas K. Melnbārža studijās. Un tas, ka mākslinieks nevar izkļūt no pasīvas dabas atveidošanas, zināmā mērā traucē viņa jaunrades tālāko attīstību. Kā labākie no Melnbārža darbiem jāatzīmē

«Mežs» un «Lielupe» (ar laipām), kuros ir vērojams labs gaismas atspīdējums, labi jūtami plāni.

A. Zviedra studija «Velkoņi Rīgas ostā» liek cerēt, ka nākamajā republikaniskajā izstādē redzēsim daudz augstākā līmenī izpildītu darbu nekā viņa «Regate» pagājušajā gadā. Mākslinieks spējis nopietnus soļus uz priekšu savas jaunrades attīstībā.

Pievērsoties Ed. Kalnina studijām, neapšaubāmi jūtams, ka tās ir nobriedušas meistara darinātas. Tomēr studijās nav dziļākas dabas materiāla pētīšanas. Te gandrīz viss balstās uz krāsu attiecību, gaismas un gaisa perspektīvas vingrinājumiem.

A. Toropins savās studijās labi atrod krāsu attiecības, bet ar to arī apmierinās. Viņa studija «Zvejnieces pie tiklēm» liecina, ka no Toropina var prasīt un gaidīt labus, patiesus darbus, kuros viņš parādītu savu individuālo māksliniecisko seju. Citās viņa studijās, it īpaši ar zvejnieku laivām pie jūras, vēl jūtama stipra Ed. Kalnina jaunrades ietekme.

P. Asejevs uzrāda paretzu pieeju dabas studēšanai un liek cerēt, ka viņš radīs labas realistiskas gleznas.

Studiju izstādē liecina, ka paveikts levdarjams darbs. Attiek gaidīt pilnvērtīgas gleznas par mūsu jūrmalu un zvejniekiem.

J. Baga

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1953. G.

21. JŪNIJĀ

Nr. 25 (440)

PAR STĀVOKLI MŪSU TEATRA KRITIKĀ

P. PETERSONS

Aplūkojot stāvokli pēdējā gada teatra kritikā, jāatzīmē, ka šī svarīgā kritikas nozare vēl neatrodas savu uzdevumu augstumos. Nevar noliegt, ka vispārējais teatra kritikas līmenis ir zināmā mērā audzis, ka presē parādās ļoti pareizi mākslas darbu idejiskā satura izklāsti, kas labi orientē plašās skatītāju masas teatra izrāžu nozīmes dziļākai izpratnei. Bez tam ir publicētas vairākas asi tvertas, principiāli skaidri un dziļi uzrakstītas recenzijas.

Tomēr šie panākumi vēl neaizsedz recenziju lielākā vairuma viduvējību, paseklo analīzi, standartizētos izteiksmes līdzekļus. Recenzentiem trūkst drosmes patstāvīgi izteikt domas, ierosināt, lejaukties mākslā un dzīvē. Ļoti neuzmanīgi recenzenti saskata jauno, trūkst vērtīguma jaunā, labā izcelšanai, kā arī nesaudzības kļūdu dažādā. Recenzijas ir konstatējošas. Un, ja arī pavid kritiski asumi, tad tiem bieži vien pietrūkst principiālas motivācijas, recenzijas pārvēršas par subjektīvu paļāšanu, kas padomju kritiķiem godu nedara. Nejut rakstītāju redzes viedokli, daudzas recenzijas rakstītas no garāmskrejoša vērotāja pozīcijas.

Sumējot viena gada laikā «Cīņa», «Padomju Jaunatne», «Karoga» un «Literatūra un Māksla» ievietotās recenzijas, to skaits aptuveni ir 130, zem tam parakstīti atrodami ap 60 dažādu uzvārdus un pseidonimus. Šī statistika no vienas puses liecina, ka redakcijas ir spējušas pulcināt prāvu rakstītāju aktīvu, izvirzījušas jaunus vārdus, kas noteikti jāvērtē pozitīvi. Bet šai raibajai aīnai ir arī otra puse, proti — šo dažādi parakstīto recenziju uzkrītā vienveidība. Būtu ļoti labi, ja par mākslas parādībām neizteiktos vienīgi specialisti, bet mēs lasītu arī strādnieka, kolchoznieka, inteligenta teikto vārdu, parastā skatītāja vērtējumu. Taču patlaban ikviens, kas raksta par teātri, ležņauga savu vērtējumu parastās recenzijas standartformā un līdz ar to pazaudē to domas svaigumu, kuru būtu varējies sniegt lasītājiem, teātrim. Piemēram, rakstot par M. Zuntnera un A. Vilka lugas «Pavasaris» iestudējumu Jelgavas teātrī, E. Leons un B. Jaunzems («Padomju Jaunatne») lugas analizē runā par tipiskumu, bet levd neskaidrību šī mūsdi estētikā tik svarīgā jēdziena izpratnē. Tā daudzas recenzijas kļūst neskaidras un neinteresantas tādēļ vien, ka autori, spējot vai ne, cenšas lejusties «tipisku» kritiķu lomās. Tiešām laiks sauso «kritiķu» atsvaldzināt ar rakstiem, kas bez gudru vārdu aizsega paustu veselīgi domājošā skatītāja uzskatus.

Bez tam vairums recenziju vērtē izrādes kā izlotas parādības, bet neaploko teatra sniegumus to attīstībā, sakarībā ar iepriekšējiem darbiem, nerunā par perspektīvām. Tiesa, ir bijuši vairāki labi uzrakstīti raksti, kas apskata izrādes garākā laika posmā. Taču katrā recenzijā jābūt apskatāmās izrādes saīkne ar visu teatra darbu, jābūt saīkne ar dzīvi. Ja par to būtu padomājuši «Padomju Jaunatnes» redakcija, tā laikrakstā nebūtu publicējusi A. Lazdas informāciju par gaidāmiem jauniestudējumiem Rīgas teātros, kurā lasām priecīgu konstatējumu, ka Dailes teātris sezonas pirmajā pusē iestudēs trīs Vakarēiropas klasiskās lugas. Pie tam autora rūpīgi izceļ atsevišķo izrāžu nozīmību. Pēc tam redakcija, publicējusi recenziju par Balzaka «Pamāti», pēdējos divus, bet savās slejās ne ar vārdu neiebildā pret teatra repertuāra vienpusīgu plānojumu.

Nopietnus pārmetumus pelna «Literatūra un Māksla» un «Karoga» redakcijas, kuras, izņemot dažus dramaturģijas jautājumus, gada laikā nav

pacēlušas nevienu nopietnu problēmu par teatra mākslu, par mūsu režisoru darba metodēm, par aktieru izcilākajām lomām. Vairāki raksti par mūsu skatuves māksliniekiem publicēti žurnālā «Zvaigzne», bet tajos, ņemot vērā žurnāla profilu, vairāk informatīva materiāla nekā dalīrādes problēmu analīzes. Nepietiek ar «Karoga» īsajiem, bieži vien konstatējošiem «apskatiem» par jaunākajām izrādēm. Tieši «Karoga» redakcijai ir vislielākās iespējas žurnāla slejās sniegt dziļus, mūsu teātru dzīves aktualākās problēmas analizējošus rakstus.

Piemēram, pārskatot kritikas par pēdējā laikā uzvestajiem dramatizējumiem, sumējas doma, ka dažkārt tie ir pāvāji un atrodas zem dramatizētā prozas darba idejiskā un mākslinieciskā līmeņa. Vai šāds stāvoklis ļoti svarīgajā dramatizējumu nozarē prasīt neprasa pēc plašāka teoretiskā raksta par šo problēmu, par pamatu ņemot labākos paraugus, kāds, piemēram, ir Andreja Upīša «Zaļās zemes» paša autora veiktais dramatizējums?

Neskaitāmas recenzijas runā par «lieku kariķēšanu» aktieru tēlojumos, par «uzsvērtu negatīvo īpašību uzspēli», par «izdarībām», kas «aiziet par tālu», par «pārspīlējumu», «nevajadzīgu krāsu sabiezinājumu», utt., utt. Rodas iespaids, ka it visi kritiķi ir vienīgi prātis, ka pārspīlējums ir katrā ziņā skaužama parādība mūsu teatra mākslā. Pārmest aktierim pārspīlēšanu, to pirmām un galvenām kārtām uzdrošinās katrs recenzents. Bet šodien, kad jāizvērs cīņa pret pelēcību teatra mākslā, drosmīgi jāizvirza satīra, ir svarīgi un nepieciešami dziļāki analizēt šo «pārspīlējumu», ne tikai pateikt, ka tas lieks un skaužams, bet arī norādīt, kur krāsu sabiezinājumu prasa attiecīgu žanru specifika.

Bieži vien recenzenti metafiziski dala «ārejo» no «iekšējā» aktieru sniegumos, arī te jāveid skaidrība. Daudzas pretrunas pavid recenzijas, daudzas problēmas paceļas teātru ikdienas praksē, bet redakcijas rakstus par tām neorganizē. Tā, apskatot stāvokli mūsu teatra kritikā, varam runāt vienīgi par atsevišķu izrāžu recenzijām, jo teatra teorijā valda klusums.

Ļoti labi, ka teatra recenzijas pēdējā laikā tikusav valā no iepriekšējo gadu štampa, proti — lugas satura atstāstījums ar sekojošu aktieru spēles īsu apskatu pēc lomu saraksta. Bet slikti ir tas, ka atņemstās schemas vietā radusies cita. Tā ir apmēram tāda: vispirms lugas idejiskās nozīmības, laikmeta un autora raksturojums, tad secinājums, ka teātris darījis pareizi, uzņemdamis tādu lugu repertuāru un ka režisors sadarībā ar kolektīvu radījis vērtīgu izrādi. Te «pieklājības» daļu pārtrauc kāds «bet» vai «taču», kurš leveda paprāvu izrādes kļūdu sarakstu, asu apvainojumus aktieriem un režisoram. Nesaudzīgo kritiku noslēdz izteiktā teikums, — ka, neraugoties uz šiem trūkumiem, radīta ļoti vērtīga izrāde, kuru ar prieku noskatīties daudzi skatītāji. Piemēram, P. Homskis, rakstot «Literatūra un Māksla» par «Izlietā trauka» izrādi Jelgavas teātrī, norāda uz vairākiem trūkumiem, pēc to apraksta spriežot, diezgan nopietni. Bet autors recenziju noslēdz ar teikumu: «Visi šie trūkumi nespēj kaut cik jūtami aizņemt izrādes pozitīvās vērtības». Rodas jautājums, vai ir vērts recenzijā pleminēt tādu trūkumus, kuri kaut cik jūtami nespēj aizņemt pozitīvo. V. Vijupe («Pa-

domju Jaunatnē»), saskatījis vairākus trūkumus «Brīvības ceļa» izrādē Jelgavas teātrī, recenzijas beigās steigdz aizbildināt teātri, jo «aktieri vēl nav saspēlējušies», kā arī apgalvot, ka neapšaubāmi ar katru reizi izrādes mākslinieciskā vērtība pieaug. Tādi recenzentu pravietojumi atgadās bieži, bet tie ir diezgan apšaubāmi. Jo prakse rāda, ka teātri pēc pirmizrādes maz strādā pie lugas, visbiežāk nemaz. Par to pareizi pacēla jautājumu N. Vētra savā rakstā «Katra izrāde — pirmizrāde» («Literatūra un Māksla»). Tāpēc nevajadzētu dot teātriem pravietojošus avansus, bet gan stingrāk pasekot, vai tiek arī labotas tās kļūdas, kuras recenzenti savu rakstu noslēgumos bieži atzīst par «viegli novēršamām».

Bieži vien kritiķi, sastopoties ar pretrunīgu parādību mākslas darbā, aprobežojas ar tās konstatēšanu, bet neanalizē to, neizdara secinājumus, nepasaka savu viedokli. Tā V. Vitolds, rakstot par «Mašņēkas» izrādi Akadēmiskajā Dramas teātrī («Literatūra un Māksla»), konstatē, ka Veras Michailovnas tēls esot pretrunīgs un ka aktīrīse to «traktējusi autora sniegtajos ietvaros». Bet šim tēlam taču ir liela nozīme visas lugas idejas atklāšanā, tāpēc nevar vienkārši pastāstīt par kādu «pretrunu», to neanalizējot, nenorādot, kur meklējams pareizais ceļš. Šādi aktieru un režisoru kļūdu neitralizēšanas mēģinājumi parādās bieži. Ar rūpīgu, uz teātra zinātnes pamatiem balstītu analīzi parasti izceļas K. Kundziņa rakstītās kritikas. Taču, runājot par 2. Katlapa veidoto Neščastlivceva tēlu Ostrovska «Mežā» Akadēmiskajā Dramas teātrī («Literatūra un Māksla»), autors sīki reģistrē dažādas, gan pozitīvas, gan negatīvas vērtējamus spēles momentus, kas tēla parādās izrāžu attīstības gaitā, bet secinājumus neizdara, un lasītājs paliek neskaidrībā, vai tāda ievērojama loma kā Neščastlivcevs ir Katlapa veiksmē, vai neveiksmē. Šādu un līdzīgu nogludinājumu rezultātā daudzas recenzijās lieviešas konstatējošs tonis.

Ja kritiku raksta teatra specialists, tad, lietojot speciālos terminus, tie jāpasniedz tā, lai būtu saprotami ikvienam lasītājam. Seit īpaši atdalās operas un citu muzikālo sniegumu apcerējāji, kuru izteikumi par «augšējiem reģistriem» joprojām paliek vienīgi dziedātāju un muzikas speciālistu saprašanā. Bet ne mazums šai ziņā grēko arī teātrāji. Sevišķi tas sakāms par N. Vētras recenzijām, kur tādi specifiski termini kā «darbības dotajos apstākļos», «domu darbība» u. c. lietoji kā paši par sevi saprotami, bez pamatojuma un izklāsta. Gluži pēc personīgās sarunas ar aktieri izklausās kāda rindkopa N. Vētras recenzijā par L. Tolstoja dramu «Dzīvāis mironis» Akadēmiskajā Dramas teātrī («Literatūra un Māksla»): «V. Gruzīns tēlo Karepinu. Par nelaimīgu aktieri šoreiz nav prātis atbrīvoties no saviem ierastajiem štampiem... Tādēļ arī nevar spriest, ko viņš panāktu, ja būtu spējis no tiem atbrīvoties, kā tas viņam dažkārt izdodas, piemēram, lugā «Cīņa bez frontes līnijām». Pēc svešvārdu vārdnīcas tiecas lasītāja roka, izlasot L. Pečakas recenzijā par lugas «Pacēlās buras» izrādi Jelgavas Dramas teātrī tādu teikumu: «Ozerova tēla, kādu to devis lugas autors, nav dinamisma, ir tikai retorika, un viņa attiecība pret pārējiem cilvēkiem ir diaktiska». Arī vārdnīca nepalīdzēs atšifrēt šādu tās pašas autores teikumu recenzijā par «Otello» izrādi («Padomju Jaunatnē»): «Pamazām izkristalizējas un pleaug spēkā aktiera izteiles pārsvars par tīri individuālo īpašību un ārejo elementu villinājumu». Kriti-

PAR STĀVOKLI MŪSU TEATRA KRITIKĀ

Turpinājums no 1. lappuses

kiem jāpazīnās, ka viņi arī ir literāti, rūpīgi jākopj savu sacerējumu valoda, jāvairās no speciālu terminu un mīļānu abstrakciju sablīvējuma.

Sliktāk ir tad, kad kritiķis raksta par kaut ko, neiepazīnies ar materiālu, sprīdēd, tā sakot, «uz zila gaisa». Tā iznācis J. Markulānei, rakstot par sadarbību ar jaunajiem autoriem («Literatura un Māksla», š. g. 16. nr.). Sīki izklāstot N. Vētras lūgas «Ar dziesmiņu druva gāju» tapšanas gaitu Jēlgavas teātri, pat cītoņot režisora izteicienus, Markulāne aizmiršis tikai vienu, proti, ka šo lugu iestudējis P. Lūcis un nevis viņas rakstā minētais A. Leimanis. Tici nu autores slēdzieniem, kas balstīti uz šo «faktu»!

Recenziju vienveidība, laipošana, izteikto spriedumu neitralizācija, preturu nogludināšana, konstatējošais tonis, operēšana ar meistariības jautājuma sīkumiem, kas atrauti no galvenā, abstrakcijas un estetizācijas — viss tas ir tikai kādas lielas kopējas kļūdas sīkākas pazīmes. Šī kļūda ir mūsu kritiķu atpalcība no dzīves, atrašanās no padomju kritiķu paša galvenā uzdevuma, proti — arī ar saviem kritiskajiem sacerējumiem piedalīties rakstnieku un mākslinieku kopējā cīņā par to, lai sabiedriskā dzīve kļūtu jauna un gaiša, lai no tās izskautu visu satrūkušo un sastingušo. Padomju kritiķis nav nekāds mākslas parādību reģistrētājs, nedz arī to nocenotājs no kaut kādu abstraktu likmju viedokļa, bet gan gluži tāds pats ierindas kareivis mūsu ideoloģijas frontē cīņā par dzīves augšupeju, kādam jābūt rakstniekam ar savu darbu vai arī aktierim ar savu tēlojumu. Palīdzēt, ierosināt, nevis skaitīt kļūdas un svērt tas uz aptiekas svariem!

No šī kopējā trūkuma izriet arī mūsu recenziju formas jautājums. Un proti, atceroties pazīstamo tezi, ka saturs, kā arī uzdevums, kuru rak-

stājis gribējis veikt, nosaka raksta formu, kļūst skaidrs, kur ceļas šī recenziju pelēkā vienveidība. Tā levisu-sies tāpēc, ka daudziem recenzentiem nav cita uzdevuma kā viens vienīgais — uzrakstīt recenziju. Tikpat vienāda un garlaicīga ir arī šo rakstu forma. Bet, ja uzdevums būs aktīvi iesaistīties tās dzīves parādības izziņāšanā, kuru skār aplūkojamais mākslas darbs, tad tā pati dažādība un košums, kādi ir dzīvē un mākslā, parādīsies arī kritisko un teoretisko rakstu formā. Tad radīsies arī galvenā tēma, kuras visbiežāk pietrūkst mūsu recenzijās. Ja rakstā nav galvenās tēmas, tad nav arī jūtams, ka tā autoram, ķeroties pie spalvas, ir bijis kas svarīgs pasakāms.

Secinājums ir tikai viens — darbs teātra kritikas novadā jāuzlabo! Kā to panākt? Te jāmin fakts, ka neviena organizācija īsti nerūpējas par ļaudīm, kuri nodarbojas ar teātra kritiku, kā arī par šīs nozares jaunajiem kadriem. Teātra kritiķi saņem norādījumus vienīgi redakcijās, vienu otru kodīgu piezīmi tie dzird no teātra darbinieku puses — tas arī viss. Pērn teātra biedrība rīkojāja teātra kritiķu konferenci pa lielākal daļai risināja vispārējās dabas jautājumus, atsevišķu kritiķu darbus tur neanalizēja. Kritikas un paškritikas trūkums teātra kritiķu vidū ir viens no galvenajiem iemesliem daudzajiem trūkumiem viņu darbā.

Rakstnieku savienības kritikas komitejai vai dramaturģijas sekcijai ir jāizšķiras un vienai vai otrai šīs darbs ir jāņem savā ziņā. Teātra kritika ir rakstīta vārda mākslas paveids. Skaidrs, ka Rakstnieku savienībā jātiec principiāli apspriestiem un kritizētiem teātra kritiķu sacerējumiem. Tikai tā varēs radīt nepieciešamo pagriezienu šajā mūsu kultūras dzīvē tik svarīgajā nozarē.

Jāsaglabā «Kalaču» mājas

Ap piecdesmit kilometru no Cēsim atrodas Ed. Veldenbauma vārda nosauktais kolchozs. Pāris kilometru no kolchoza valdes ēkas atrodas latviešu progresīvā dzejnieka un cīnītāja Eduarda Veldenbauma dzīves un mīršanas vieta «Kalači». Tur vēl uzglabājusies dzīvojamā māja. Vienstāva ēkas daļa iekārtota kolchoza bērndarzs. Ēkas otrā daļā pašreiz dzīvo kolchoznieki, bet, ja tur steldzīgi neizdarīs kapitālremontu, tā var drīz sabrukt. Pagraba telpai vaļs nav ne durvju, ne logu. Ēkas jumts, logi, durvis, grīda sapuvuši un tikko turas. Dunduru ciems, kura rīcībā ēka atrodas, to neremontē, kolchozs arī ne, jo ēka tam nepieder. Kolchozs daudz maz uz tur kārtībā tikai bērndarza telpas. Mājas tuvumā uz lielceļa pusi krūmos atrodas kļētīpa, kurā dzejnieks vienatnē strādājis. Tā samērā labi saglabājusies.

Par to, cik tuvas katram padomju cilvēkam ir šīs vietas, kur dzīvojis viens no nesamierināmajiem cara patvaldības pretiniekiem, liecina tas, ka

šo vietu nepārtraukti apmeklē ekskursanti ne tikai no citiem mūsu republikas rajoniem, bet arī no citām brālīgajām republikām. Bet ekskursanti, izņemot pašas mājas un to apstādījumus, gandrīz neko neredz no dzejnieka lietām. Nevienš šeit nevar arī pastāstīt par viņa dzīvi un darbiem. Ar šādu stāvokli nevar samierināties. Pagājušajā gadā «Kalačus» apmeklēja Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas pārstāvju grupa. Tika izvirzīts jautājums par ēku kapitālremontu, par Veldenbauma muzeja atvēršanu «Kalačos» un turistu istabas iekārtošanu, par parka un dīķa savešanu kārtībā, ievērojot darbaļaužu vēlēšanos, rajona izpildkomiteja gan pieņēma lēmumu par «Kalaču» mājas saglabāšanu un Veldenbauma muzeja iekārtošanu «Kalačos». Tomēr līdz šim vēl nekas darīts nav. Bet katru dienu, ko novēlina, rada jaunus bojājumus laika zoba sagraujtajās mājās, ir jāpanāk, lai pieņemtos lēmumus visdrīzākajā laikā sāktu realizēt.

«Padomju Jaunatne»

Pa mūsu rakstu pēdām

«UZPOST NAMU KIROVA IELĀ NR. 18»

Sakarā ar «Literatūras un Mākslas» š. g. 17. numurā leviēto rakstu «Uzpost namu Kirova ielā Nr. 18» Rīgas pilsētas Dzīvokļu pārvalde redakcijai ziņo, ka ar Rīgas pilsētas Darbaļaužu deputātu padomes izpildkomitejas š. g. 20. maija lēmumu Automobilu un traktoru produkcijas sada-

les galvenās pārvaldes auto daļu noliktava tiek pārvietota uz telpām Maskavas ielā Nr. 30.

Pēc telpu atbrīvošanas Kirova rajona Darbaļaužu deputātu padomes izpildkomiteja lems par tirdzniecības telpu Kirova ielā Nr. 18 turpmāko izmantošanu.

«PAR SKATLOGIEM, REKLAMĀM UN IZKĀRTNĒM»

«Literatūras un Mākslas» 24. maija numurā bija publicēts raksts «Par skatlogiem, reklamām un izkārtņēm», kurā bija kritizēta arī Pilsētas dekoratīvās noformēšanas kantora darbība. Sakarā ar to, ka minētais kantoris uz kritiku nereagēja, redakcija 15. jūnijā tam atgādāja par laikrakstā leviēto rakstu un lūdza atbildi. 18. jūnijā atbildi saņēmām:

«Pilsētas dekoratīvās noformēšanas kantoris atvērta «Literatūra un Māksla» nesapņem, un tādēļ uz kritiku par reklamām un izkārtņēm atbildēt nevar. Sakarā ar to lūdzam izsūtīt rakstītu, lai iepazītos ar kritikas saturu. Pilsē-

tas dekoratīvās noformēšanas kantora priekšnieks Bogdanovs.»

Ko liecina šāda atbilde?

Pirmkārt, to, ka b. Bogdanovs neseko presel, kura bieži norāda uz trūkumiem Rīgas dekoratīvajā noformēšanā. Varbūt tieši tāpēc mūsu pilsētā vēl ir tik daudz negaumīgi, nemākslinieciski izveidoti skatlogi, reklāma un izkārtņi.

Otrkārt, to, ka b. Bogdanovs, šķiet, atradis jaunu, «originalu» paņēmieni, kā izvairīties no kritikas: paziņo, ka kritiķi nav dzirdējis un neliekas par to ne zināt. Birokrāti par šo «atkārtu» būs b. Bogdanovam no sirds pateicīgi.

Apvienotā konference par literatūras jautājumiem

Š. g. 17. un 18. jūnijā notika LPSR ZA Valodas un literatūras institūta rīkotā apvienotā konference par literatūras jautājumiem J. V. Staļina darba «Socialisma ekonomiskās problēmas PSR Savienībā» un PSKP XIX kongresa lēmumu gaismā. Konferencē aktīvi piedalījās pārstāvji no vadošajām PSRS literatūras pētišanas iestādēm — PSRS ZA M. Gorkija vārdā nosauktā Pasaules literatūras institūta, PSRS ZA Literatūras institūta (Puškina nama), kā arī pārstāvji no Latvijas Valsts universitātes.

LPSR Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētājs K. Ozoliņš savā referātā «Latviešu padomju literatūras un kritikas attīstības jautājumi» galveno vērību pievērsa tipiskuma problemām latviešu padomju literatūrā un ar konkrētiem piemēriem parādīja, ka tēlu tipizēšanā mūsu literatūrā vēl daudz trūkumu, ka rakstnieki vēl neapmierinoši strādā pie savas meistariības celšanas.

— Mācoties no lielās krievu tautas klasiskās un padomju literatūras, — referātā norādīja K. Ozoliņš, — visas padomju tautas izveidojušas krāšņu literatūru. Ievērojami panākumi ir arī latviešu padomju literatūrā. Pie tādiem panākumiem pieskaitāmi Andreja Upīša, Viļa Lāča, Annas Sakses, A. Grigūļa, J. Sudrabkalna, V. Lukša, A. Baloža, J. Vanaga, M. Kempes u. c. darbi. Pēckara gados izauģuši jauni, spēcīgi prozaīki un dzejnieki. Saredzamāks kļuvis latviešu padomju fejetons.

Tācu latviešu padomju literatūras sasniegumi vēl nespēj pilnā mērā apmierināt pieaugošās padomju cilvēku prasības. Nopietnie trūkumi padomju literatūrā, uz kuriem norādīja partijas XIX kongress, sastopami arī latviešu padomju literatūrā. Padomju dzīve nereti parādīta pelēki, garlaicīgi. Gadas arī literāra haltura, kas sagroza un kroplo dzīves īstenību. — Tālāk referents pievērsās tipiskumam kā galvenajam padomju literatūras jautājumam, no kura pareizas atzināšanas atkarīga literatūras tālākā attīstība. Rakstnieki dažkārt aizmirst, ka, lai radītu pareizus tipus, labi jāpazīst dzīve. Viņi veido savus varoņus pēc iepriekš konstruētas shēmas, kādēļ tie iznāk bāli un nedzīvi. Vairākos latviešu padomju rakstnieku darbos partijas darbinieki parādīti kā rezoniķi vai arī kā moralisti, bet nevis kā izcilas personības un dedzīgi cīnītāji. Tas notiek tāpēc, ka partijas darbiniekus pazīst pēc avīžu rakstiem, vadās no shēmām, nevis no dzīves. Sausi un nedzīvi bieži vien ir rūpnieku un kolchozu dzīves tēlojumi mūsu rakstnieku darbos. Kolchozu tēmas parastais konflikts ir konflikts ar kādu paslēpušos lenaiznieku, bet palikuši neievēroti daudzi citi konflikti, kas radušies kolchozu augšanas procesā. Rūpnieku tēlojumus dažkārt mašīnu un ražošanas apraksti aizēno cilvēku tēlus. Tas notiek tādēļ, ka ar rūpniecības pazīstas ekskursijas veidā, noklausoties galvenā inženiera paskaidrojumus, bet nepazīst pašus strādniekus darbā un atpūtā.

Neapmierinošs ir kritikas organizēšanas jautājums. Laikraksts «Literatūra un Māksla» nav spējis radīt ap sevi daudz maz nopietnu literatūras kritiku aktīvu. Laikrakstu redakcijām jāpūlina ar sevi spēcīgāks kritiķu aktīvs, jāizvērs kritika visos literatūras jautājumos. Vēl sliktāks stāvoklis ir literatūras zinātnē. Izņemot to, ko devis A. Upīts un J. Niedre, mums gandrīz nekā vairāk nav. Vislielākais parādnieks ir ZA Valodas un literatūras institūts. Lai veiktu nospraustus uzdevumus, Institutam jāmobilizē vajadzīgie darbinieki arī ārpus Institutu, jābūt vadošajam centram, kas apvieno kritiķus vienā spēcīgā kolektīvā neatliekamo zinātnisko pētījumu realizēšanai un skolas grāmatu sarakstīšanai.

PSRS ZA M. Gorkija vārdā nosauktā Pasaules literatūras institūta vec. zin. līdzstr. filol. zin. kand. J. Astachovs savā referātā «Marksisms-leninisms par mākslas un literatūras specifiku» runāja par literatūru kā īpašu sabiedrisko parādību ar savām specifiskām īpatnībām un likumsakarībām, kuru studēšana ir svarīgs priekšnoteikums padomju literatūrzinātnes augšupejai.

Svarīgo problēmu par krievu klasiskās literatūras nozīmīgu padomju literatūras attīstībā risināja PSRS ZA M. Gorkija vārdā nosauktā Pasaules literatūras institūta vec. zin. līdzstr. filol. zin. kand. M. Rītmanis-Fetisova referāts, kas parādīja krievu demokrātiskās literatūras pozitīvo un daudzpusīgo lomu brālīgo tautu apvienošanā ap krievu tautu.

Par tipiskuma problēmu literatūrā PSKP XIX kongresa lēmumu gaismā

Pārāk maz pie mums runā par mākslinieciskās meistariības jautājumiem. Laikrakstos un žurnālos publicējamās recenzijas ievieš nosodāms paņēmiens apspriest konkrētu literatūru darbu formas un meistariības jautājumus atrauti no satura, parasti pāris teikumos recenzijas beigās.

Patlaban paši svarīgākie meistariības jautājumi, kuriem jāpievērš sevišķa vērība, ir sīzētisko līniju izveidošana un darba kompozīcija. Jo saistošāks ir sīzēts, jo lielāks panākums gūst mākslas darbs, jo lielāka ir tā mākslinieciskā vērtība. Nevēlīga un nīcinoša izturēšanās pret sīzētu patiesību ir mākslinieciskās nevarības pazīme. Ievērojama nozīme un vērtība mūsu literatūrā ir Z. Grivas romanam «Dzīvības ceļš» un J. Granā romanam «Aiz mums ir Maskava». Tomēr tajos nav labi izstrādātas sīzētiskās līnijas. Autori pārāk daudz turējušies pie dienasgrāmatas patiesības. Romans vai stāsts parāda dzīves īstenību literāros tēlos. Šiem tēliem jābūt tedarbīgiem un dzīviem, tādēļ dienasgrāmatas patiesība neder.

Lai izveidotu pārliecinošus literārus tēlus, viens no svarīgākajiem meistariības prasījumiem ir kompozīcija. Labs kompozīcijas meistars ir Vilis Lācis. Romanā «Uz jauno krastu» Ilze ar savu dēlu ceļā sastop Pacepa kāzu braucienā. Tas vienam otram, kam patīk izteiciens «dzīvē tā nenotiek», var izlikties kā nerealā, sadomāta situācija. Bet šī epizode kompozicionāli tā izveidota, ka izceļ tīrēzīdā sabiedrība raksturīgās īpašības, raksturo šo sabiedrību. Turpretī kompozicionāli nelīdstrādāta ir strādnieku šķiras cīnītāju ievēšana V. Sauleskalna dramatizētajā «Ceplī». Strādnieku šķiras cīnītāji lūgā parādās un sarunājas, bet nav nevienas situācijas, kas liktu just viņu spēku un varenību.

Latviešu padomju literatūrā parādās diezgan daudz mākslinieciskās meistariības ziņā vāju darbu. Kritiķi vairākas reizes atzīdējuši, ka A. Grigūļa luga «Kramā ir uguns» maksimāli konstruēta, ka tajā nav spilgtu reālu tēlu. Dramas teātri luga bija vāja un ātri nogāja no skatuves. Bet šo pašu lugu stipri saīsināja un nedaudz pārveidoja Valmieras teātris, un luga guva atsaucību. Šāds pretējs rezultāts radās tāpēc, ka autors bija pārāk pāviršī pīlējis pie lugas radīšanas.

Pēckara gados mums izauģuši vairāki jauni spēcīgi kritiķi. Tācu kritikas un literatūras zinātnes laukā mums vēl pārāk daudz ir neuzpildītu lūdmu. Mūsu periodikā parādās daudz recenziju, tomēr liela daļa no tām tik garlaicīga, ka negribas ne lasīt. Ir nepareizi uzliktot par vienīgu kritikas uzdevumu tikai to, ka tā jāpalīdz rakstniekiem novērst trūkumus un kļūdas viņu darbos. Kritika ir cīņas ierocis, kas cīnās par tām pašām idejām, par kurām cīnās rakstnieks savā darbā. Ja rakstnieks kļūdījies, kritika paceļ ideju nepieciešamā augstumā un metas cīņā, aizraujot līdzī lasītājus un arī pašus rakstniekus, novērs kļūdas un dod arvien vērtīgākus darbus.

Neapmierinošs ir kritikas organizēšanas jautājums. Laikraksts «Literatūra un Māksla» nav spējis radīt ap sevi daudz maz nopietnu literatūras kritiku aktīvu. Laikrakstu redakcijām jāpūlina ar sevi spēcīgāks kritiķu aktīvs, jāizvērs kritika visos literatūras jautājumos. Vēl sliktāks stāvoklis ir literatūras zinātnē. Izņemot to, ko devis A. Upīts un J. Niedre, mums gandrīz nekā vairāk nav. Vislielākais parādnieks ir ZA Valodas un literatūras institūts. Lai veiktu nospraustus uzdevumus, Institutam jāmobilizē vajadzīgie darbinieki arī ārpus Institutu, jābūt vadošajam centram, kas apvieno kritiķus vienā spēcīgā kolektīvā neatliekamo zinātnisko pētījumu realizēšanai un skolas grāmatu sarakstīšanai.

PSRS ZA M. Gorkija vārdā nosauktā Pasaules literatūras institūta vec. zin. līdzstr. filol. zin. kand. J. Astachovs savā referātā «Marksisms-leninisms par mākslas un literatūras specifiku» runāja par literatūru kā īpašu sabiedrisko parādību ar savām specifiskām īpatnībām un likumsakarībām, kuru studēšana ir svarīgs priekšnoteikums padomju literatūrzinātnes augšupejai.

Svarīgo problēmu par krievu klasiskās literatūras nozīmīgu padomju literatūras attīstībā risināja PSRS ZA M. Gorkija vārdā nosauktā Pasaules literatūras institūta vec. zin. līdzstr. filol. zin. kand. M. Rītmanis-Fetisova referāts, kas parādīja krievu demokrātiskās literatūras pozitīvo un daudzpusīgo lomu brālīgo tautu apvienošanā ap krievu tautu.

Par tipiskuma problēmu literatūrā PSKP XIX kongresa lēmumu gaismā

referēja LVU docents filol. zin. kand. M. Nikolajevs. Referents apskatīja tipiskuma attīstību literatūrā un galvenos tipiskuma būtības teoretiskos pamatus.

LVU docents A. Grigulis nolasi referātu «Satira latviešu literatūrā». Referents pasvītroja, ka krievu satira ir pirmā latviešu satiras skolotāja. Tā, mācoties no Gogoļa, brāļiem Kaudzītēm izdevies «Mērnleku laikos» radīt lielus satiriskus tipus. Gogoļa ietekmē tie stipri hiperbolizēti. Hiperbola palīdzēja latviešu naiļajiem realistiem nokļūt uz realisma ceļa (Doku Atis A. Deglavs, Zeibolts Jēkabs). Satirisko hiperbola, kas rodas uz dzīves īstenības pamata, liek pat Porukam pievērsties realismam. Augstākie satiras sasniegumi latviešu pirmspadomju literatūrā ir Veldenbauma, Raiņa un Andreja Upīša darbos. Ar Jansonu-Braunu sākas satiras pielietošana latviešu kritikā. Savu satirisko stilu Jansons-Brauns mācījās no Dobrojubova un Pisareva.

Visa latviešu literatūra rāda, ka satira kalpojusi progresam, ir cieši saaugusi ar realismu, bagāta tradīcijām. Šis mantojums jāpāņem un jāattīsta tālāk latviešu padomju literatūrā.

A. Grigulis norādīja — bieži mēdz sacīt, ka latviešu padomju literatūrā vāji izkopta satira, bet tas ir pareizi tikai attiecībā uz satirisku žanru izveidošanu, jo mums ir vairāki darbi prozā, dzejā un dramaturģijā, kurās satira izmantota atsevišķos tēlos kā cīņas līdzeklis pret negatīvām parādībām (V. Lāča «Vētra», «Uz jauno krastu», A. Sakses «Skarbais pīstīlens», V. Lāča «Vedekla», A. Brodeles «Upeslema pavasaris», V. Lukša, J. Vanaga dzeja u. c.).

Lielī trūkumi ir vēl latviešu padomju fejetonam. Autori to parasti neuzskata par ļoheigtu sacerējumu un nepievērš pienācīgu vērību tā mākslinieciskai izveidošanai.

Pavisam neapmierinošs stāvoklis ir dramaturģijā, kur vēl joprojām valda strīds par to, vai satiriskā komēdija var būt tikai negatīvie personāži jeb ne.

PSRS ZA Literatūras institūta (Puškina nama) vec. zin. līdzstr. filol. zin. kand. L. Jeršovs referēja par tipiskuma problēmu un padomju satiras attīstību. Referents runāja par tipizācijas paņēmieniem satīrā un sīkā apstāstīja pie jautājuma par satiras estetiskajiem pamatiem. L. Jeršovs pamatoja, ka ir nepareizi uzskatīt satīru par īpašu žanru, norādīja uz satīru kā īpatnu īstenības izziņas un atspoguļošanas veidu, raksturojot tā īpatnības. Tālāk referātā tika apskatītas M. Gorkija, V. Majakovska, Demjana Bednija nodibinātās padomju satiras tradīcijas.

LPSR ZA Valodas un literatūras institūta Literatūras daļas vadītājs K. Kundziņš nolasi referātu «Realisma attīstība latviešu dramaturģijā», izsekojot latviešu realistikās dramaturģijas attīstību pirmspadomju periodā un galvenajos virzienos raksturojot stāvokli latviešu padomju dramaturģijā.

Ar referātu «Buržuāziskie nacionālisti kā latviešu literatūras vēstures falsifikatori» uzstājās LPSR ZA Valodas un literatūras institūta vec. zin. līdzstr. filol. zin. kand. A. Vilsons.

Debatēs piedalījās runātāji no Latvijas Valsts universitātes, Valsts Pedagoģiskā institūta, Valodas un literatūras institūta. Vairāki runātāji debatēs izteica pārmērtumus, ka laikraksta «Literatūra un Māksla» un žurnāla «Karogs» redakcijas pārāk mazu vērību pievērs jaunu spējīgu kritiķu piesaistīšanai un pavisam ignorē Latvijas Valsts universitātes aspirantus un pasniedzējus. Asus pārmērtumus izteica rakstniekiem, kas nebija uzskatījuši par vajadzīgu aktīvi piedalīties konferencē.

Konferences noslēgumā pieņēma rezolūciju. Konferencē dalībnieki lēma pievērst pastiprinātu vērību literatūras zinātnieku un kritiķu idejiskai teoretiskā līmeņa celšanai, dziļi apģētot marksismu-leninismu, krievu literatūras un kritikas klasiku mantojumu, pārējo padomju republiku literatūru pie redzi, organizēt biežāk radošas diskusijas par aktualākajiem latviešu padomju literatūras, literatūrzinātnes un teorijas jautājumiem. LPSR ZA Valodas un literatūras institūtam uzdeva iesaistīt latviešu literatūras vēstures rakstīšanas darbā visus republikas literatūras zinātniekus. Nolēma, ka ir nepieciešams ZA Valodas un literatūras institūtam, Rakstnieku savienībai, laikraksta «Literatūra un Māksla» un žurnāla «Karogs» redakcijām aktīvi kritikas darbu. Lai uzlabotu literatūras teorijas jautājumu risināšanu mūsu republikā rezolūcijā paredzēts lūgt ZA Prezidiju nodibināt Valodas un literatūras institūta literatūras teorijas un estētikas sektoru. Konferencē nolasītos referātus izdos atsevišķā krājumā.

Skats no A. Jakobsona lugas «Sakāji» Igaunijas PSR Valsts Krievu Dramas teātra iestudējumā. Attēlā: K. Kogers (Stīls) un I. Savuskane (Merija)

Viesi no Tallinas

Sā gada 19. jūnijā ar Igauniju Tautas rakstnieka Augusta Jakobsona dramatiskās satīras «Sakāji» izrādī sāka savas viesizrādes Rīgā Igaunijas PSR Valsts Krievu Dramas teātris. Uzvedumu inscenējis teātra galvenais režisors, Tadžikijas PSR Tautas mākslinieks V. Lange. Dekoratīvā ietērpa darināšanā šim uzvedumam pieaicināts viens no Leningradas vadošajiem gleznotājiem, KPFSR un Tadžikijas PSR Tautas mākslinieks N. Akimovs. Muziku uzvedumam komponējis Igauniju jaunais komponists Noormets. Izrādē piedalās teātra vadošie aktieri: profesora Sūla loma piešķirta Igaunijas PSR Nopelniem bagātajam māksliniekam K. Kogeram; Igaunijas PSR Nopelniem bagātais mākslinieks V. Arhipenko izpilda Eptona Brjusa lomu. Pārējās svarīgākās lomas iedalītas aktieriem Kurčānina, Viktorovam, Lubeckim, Savuskanei.

Otrs uzvedums, ko viesi rāda rīdziniekiem, ir P. Pavlenko romāna «Lai» dramatisējums. Šajā izrādē, kas ir teātra repertuārā jau trīs gadus un kuru atjaunoja šā gada martā, J. V. Staļina lomu tēlo V. Arhipenko. Režisors — V. Akinfijs.

Teātris parādīs arī Igauniju rakstnieka Eduarda Vīdes klasisko komediju

«Mājas gars», ko iestudējis režisors V. Čipluhins.

Lielā proletariskā rakstnieka M. Gorkija daļrade teātra repertuārā reprezentēta ar lugu «Jegors Buličovs un citi». Tā iestudēta pagājušajā gadā Oktobra svētku priekšvakarā.

Krievu klasiskā dramaturģija viesu repertuārā pārstāvēta ar A. Ostrovska lugām «Talanti un pielūdzēji», «Ne vienmēr runcim krējuma pods» un ar L. Tolstoja romāna «Anna Kareņina» dramatisējumu. Annas Kareņinas lomu tēlo Tadžikijas PSR Tautas māksliniece A. Miropojka.

Tikai nesen sākusī savas gaitas uz skatuves izcilā krievu rakstnieka revolucionārā demokrata N. Černiševska satīriskā pastorāle «Meistariene putras vārtītāja», ko teātris uzņēmis savā repertuārā šajā sezonā.

Rietumu klasiku viesu repertuārā pārstāv Kalderona komedija «Ar mīlu neļokos».

Igaunijas PSR Valsts Krievu Dramas teātris ieradies viesizrādēs Rīgā pilnā sastāvā, lai iepazīstinātu Padoņļu Latvijas galvaspilsētas darbaļaudis ar saviem sasniegumiem radošajā darbā.

TIPISKUMA PROBLEMA KINOMĀKSLĀ

ИСКУССТВО КИНО

Zurnals «Is kustvo kino» pēdējā laikā daudz vērības veltī svarīgu teoretisku problēmu iztirzāšanai, īpaši pievērsoties jautājumiem, uz kuriem partijas XIX kongresā runādams par Padoņļu mākslas uzdevumiem, uzmanību saasināja biedrs G. Malenkovs. Izcila nozīme šo jautājumu kompleksā ir tipiskuma problema. Tai žurnals veltījis vairākus plašus rakstus. Interesi modina žurnāla 3. numurā publicētie materiāli — I. Masejeva raksts «Tipiskais un konflikts dramaturģijā» un A. Groševa raksts «Tipiskuma problema un mākslinieciskās meistarības jautājums».

Konflikta vietu un lomu realistiskā mākslā nosaka ne tikai nepieciešamība mākslinieciski atspoguļot un atveidot dzīves patiesību, ciņu starp jauno un veco, bet arī pašas mākslas specifiskās īpatnības. — savā rakstā «Tipiskais un konflikts dramaturģijā» atzīmē I. Masejevs. Balstīdams uz šo neapstrīdamo atziņu, autors izdara tālākus secinājumus. Būtiskākā mākslas specifiskā īpatnība ir tā, ka mākslas specifiskais priekšmets ir cilvēks, kura dzīvi un darbību kā sabiedrisko attiecību kopumu realistiskā māksla atveido, atspoguļojot tipiskus raksturus tipiskos apstākļos. No tā izriet, ka pats galvenais mākslas uzdevums ir tipizācija, kas ir īpaši (vienīgi mākslai piemīt) līdzeklis ledzīnāties lietu un parādību būtībā, vispārināt reālās dzīves parādības.

Atspoguļojot cilvēku dzīvi un darbību kā tipisku raksturu attīstību tipiskos apstākļos, viss likumsecīgais, nepieciešamais, kopīgais, būtiskais, kas tvertis atspoguļotajos īstenības procesos, mākslai jāizsaka dzīvu individuālu parādību formā. Tā tad arī ir tipizācija. Bet cilvēka raksturu, viņa iekšējo pasauli nav iespējams parādīt, neatklājot konfliktus, kas ir viņa un ap viņu esošās sabiedrības dzīvē.

Raksta autors atgādina K. Marksa un F. Engelsa domas, ka dramaturģisks darbs tikai tad var augstā mākslinieciskā formā izteikt dzīvu idejisku saturu, ja atsevišķi tipiski raksturi darbojas krasi «norobežoti un viens otram pretnostatīti». Šādi raksturi, pauzdami tās vai citas sociālās vēstures parādības būtību, ļauj ietvert mākslinieciskā formā patiesas dzīves konfliktus.

Atsaukdams uz K. Marksa, F. Engelsa, V. Leņina un J. Staļina

norādījumiem, plaši izmantodams krievu estētikas klasiku atziņas, kā arī krievu klasiskās un Padoņļu dramaturģijas pieredzi, I. Masejevs pierāda, ka bez tipiskiem, spilgti individualizētiem raksturiem un bez ciņas un konfliktiem drama, dramaturģija (tai skaitā arī kinodramaturģija) nav nemaz iespējama.

Tāču konflikta jautājumu nedrīkst vienkāršot. Vēl ir ne mazums dramaturģijas, kas formāli nenoliedz konflikta nozīmi lugā vai scenarijā, bet praktiskā darbā svarīgas pretrunas atslēdz uzmanību un slēpjas vienīgi aiz aktuālas tematikas. Šie dramaturģi atzīmē, ka sabiedrisko parādību attīstības būtiskais cēlonis ir pašas šīs parādības, nevis ārpus tām. Tādēļ šādi autori izvēlas uz nenozīmīgiem, sīkiem pārpratumiem dibinātus konfliktus, kas nevar būt par pamatu dzīves īstenības atklāšanai. Citi dramaturģi savukārt uzmanību pievērš tikai īstenības galšajam pusēm, neņemdami vērā, ka gaišais, pozitīvais nostiprinās skarbā, neatlaidīgā cīņā pret veco, atmirušo. Kā vienā, tā otrā gadījumā neizbēgami rodas īstenības viltojums. Tāpat dzīves īstenības viltojums iznāk tad, ja dramaturģis aizmirst vai nesaprot, ka katrā sabiedriskā parādībā ir vesela virkne pretrunu, no kurām jāizdala galvenā. Galveno pretrunu un konfliktu sajaukšana ar otršķirīgiem, pakārtotiem konfliktiem ir naidīga sociālistiskajam realizmam un noved pie naturalisma.

Jautājumam, kā marksistiskā jēma kā mācība par tipiskumu izmantojama tieši kinodramaturģijā, kinorežisoru un aktieru darbā, veltīts A. Groševa raksts «Tipiskuma problema un mākslinieciskās meistarības jautājumi». Autors konstatē, ka pēckara gados Padoņļu kinematogrāfijā radījusi virkni filmu, kurās spilgti un reljefi parādītas Padoņļu cilvēka rakstura īpašības. Taču pēdējā laikā vērojama zināma atpazīšana Padoņļu cilvēka tipisko īpašību atklāšanā kinomākslas līdzekļiem.

Kinomākslai daudz kaitējis uzskats, ka mūsu mākslā tipiskas var būt vienīgi pozitīvas parādības, kurpretī negatīvajām mūsu sabiedrībā, kur nav antagonistisku šķiru, esot tikai gadījuma raksturs. No šā aplamā uzskata tika atvasināts tipkāt aplams secinājums, ka satīra kinomākslā ir atmirušais žanrs.

Padoņļu cilvēka tipisko īpašību atklāšanu A. Groševs saista ar mākslinieciskās meistarības jautājumu. Viņš uzsver, ka pozitīvā un negatīvā atspo-

guojums tipiskos raksturos tieši saistīts ar mākslinieciskās meistarības celšanu. Ja nav spēcīga, individuāla rakstura, tad tipiskais kļūst par schemu. F. Engells vēstulē Lasalam rakstīja: «Personību raksturo ne tikai tas, ko tā dara, bet arī kā dara». Tipiskais kā estētikas kategorija, kā īstenības tēlaina vispārinājuma līdzeklis ir vienīgi nozīmīgs visiem mākslas un literatūras veidiem. Bet mākslas meistariem jāaplūko, attiecinot uz konkrētu mākslas veidu.

Pēc mākslinieciskās izteiksmības un cilvēka rakstura dziļas atklāšanas iespējām kinomākslā var pielīdzināt literatūrai. Taču filmā ir arī savi, īpaši izteiksmes līdzekļi. Virkne nozīmīgu kinofilmu — «Capajevs», «Jaunā gvarde», «Zelta Zvaigznes kavalieris», «Stāsts par istu cilvēku» — radītas pēc tāda paša nosaukuma literāriem darbiem. Un tomēr šīs filmas ir patstāvīgi mākslas darbi, kas pašī saviem līdzekļiem uzskatāmi un koncentrētāk nekā literatūra atveido no literāriem darbiem pazīstamus notikumus un cilvēku raksturus.

Raksta autors īpaši izdala jautājumu par hiperbolizāciju. Padoņļu kinomākslā ir tiesības pacelt, hiperbolizēt tēlus līdz simboliskiem vispārinājumiem, un tēla hiperbolizācijai jākļūst par vienu no īstenības faktu tipizācijas formām. Protams, te ir runa par simbolismu, kas neatraujas no neatrauj no dzīves īstenības, bet, otrādi, palīdz to labāk izprast, pastiprina tēla izteiksmību, padziļina to, paceļ pāri ikdieniskajam, parastajam.

Atcerēsimies kadru no kinofilmas «Zoja», kur Zoja lepnī paceltu galvu let basām kājām pa sniegu. Viņas tēls paūz varenu apgarotību, virskību, izturību un nepārvaramību. Un blakus viņai, šim gaišajam, Padoņļu jaunatni personificējošajam tēlam, kuļas, segā ietinies, aukstumā drebošs, nožēlojams hitlerietis. Šai pretnostatītajam simboliskī vispārināts Padoņļu patriotisma spēks un Padoņļu tautas nenovēršama uzvara pār fašistiskajiem barbariem.

Augsta idejiskuma un patiesīguma organiska saskaņa ar tēlu un raksturu spilgtumu mākslas darbā ir sociālistiskā realisma metodes pamatprasība, un katrā mākslā tā izpaužas konkrētā, savdabīgā formā. Šīs saskaņas formām attiecībā uz kinomākslu jākļūst par kinomākslas meistarību, teoretisku un kritisku uzmanības objektu, lai pārvarētu pašreizējo atpazīšanu mākslas kinematogrāfijā.

Padomju Latvijas architektu uzdevumi

E. KISE

Padoņļu Savienības Komunistiskās partijas XIX kongresa direktīvās par pieņemto pieņemto plānu ietverta plaša programma dzīvokļu celtniecībai, pilsētu un strādnieku ciematu ledzīvotāju komunālo un sadzīves vajadzību labākai apmierināšanai.

Šajā sakarībā arī Latvijas Padoņļu architektiem izvirzījušies lieli uzdevumi, kuru izpildē jau var atzīmēt zināmus panākumus. Balstoties uz Padoņļu pilsētu celtniecības mākslas pamatprincipiem, izstrādāti republikas pilsētu un rajonu centru lielākās daļas plānojuma projekti. Galvenajos virzienos izstrādāts arī Rīgas pilsētas ģenerālplāns. Pēc architektu T. Maņa, P. Plūksnes un S. Sņitņikova projekta Rīgā iesākta pirmās augstbūves — Kolchoznieku nama celtniecība. Ievēribas cēlīgiem objektiem jāpiešķir arī Latvijas PSR pilsētās Maskavā. Kā pozitīvs sasniegums jāatzīmē projektu arhitektoniskais atrisinājums Padoņļu namam Daugavpilī un Liepājā (autori — arhitekti Aivars un Bogačenkova), tāpat vairāku namu un citu celtniecības objektu projekti Rīgā un pārējās republikas pilsētās.

Tāču prakse rāda, ka līdzās zināmiem sasniegumiem mūsu architektu jaunradē ir vēl arī lieli trūkumi. Par to liecina kaut vai tas, ka no Arhitektūras pārvaldē 1952. gadā izskatītajiem 111 projektiem 26 kā neapmierinoši noraidīti vai atdoti autoriem pārstrādāšanai un papildināšanai.

«Nepieciešams legaumēt, — sacīja biedrs G. M. Malenkovs partijas XIX kongresā, — ka Padoņļu cilvēka idejiskais un kultūras līmenis ievērojami pārsniedz, ka ar labāko literatūras un mākslas darbu palīdzību partija attīsta Padoņļu cilvēka gumi. Padoņļu cilvēki neesat pilsētiņā, bezidejiskumu, neīstumu un izvirza augstas prasības

jaunās un vecās celtnes jāapvieno harmoniskā architektūras ansamblī.

Piemēram, Daugavas krastmalā, tāpat pilsētas galvenā maģistrālē — Leņina ielā jāapbūvē idejiski mākslinieciskā vienotībā un kompozicionālā saskaņotībā ar jau esošajām ēkām; apbūvei jāpauž Padoņļu architektūras jaunās iezīmes, kas ir raksturīgas mūsu dižajam laikmetam. Taču līdz šim mūsu arhitekti šo prasību neievēro. Kāpēc tas ir tā? Kāpēc mūsu jauno celtnu lielākajai daļai nav savu īpatnējo iezīmju?

Ja analizē šīs parādības cēloņus, jāpārlicinās, ka mūsu arhitekti, tāpat kā daudzi citi radoši darbinieki nestudē un nepēti nedz latviešu tautas sadzīvi un ierašas, nedz arī tās mākslas vēsturi, tāpat neizdīlīnās latviešu tautas architektūrā, tās gadsimtu vēsturē. Tāpēc viņi nespēj virzīt uz priekšu nacionālo mākslu, tajā skaitā arī architektūru. Padoņļu Latvijas arhitektiem radoši jāapgūst nacionālās architektūras mantojums, atmetot visu nederīgo, nepiemēroto un padarot par savu ieguvumu visu labo, progresīvo, kas ietverts kā Vecrīgas, tā arī jaunākos laikos uzceltās Rīgas daļas architektūrā — gan plānojumā, gan portalos, dažādās arhitektūras detaļās un arhitektūras mazo formu, tāpat apstādījumu izmantošanā utt.

Tāču lielāko tiesu mūsu arhitekti to aizmirst, un tāpēc jāunceļamo ēku projektēti ir, ja tā varētu teikt, komopolitiskais raksturs, t. i. tie nav saistīti ar kādu noteiktu ģeogrāfisku vietu, tiem nav dzimtenes. Gala iznākumā tie ir bāli, vārgi, sveši un neizteiksmīgi arhitektūras mākslinieciskā izveidojuma ziņā. Kā piemēru var minēt kaut vai arhitekta Rubja projektu tekstilkombināta «Rīgas manufaktūra» dzīvojamam namam Leņina ielā. Tā paša

lemesla dēļ noraidīts arī Daugavas krastmalā celāmā Lauksaimniecības projektēšanas instituta nama projekts (autors — arch. Kramarevs). Vairākas reizes Arhitektūras padome noraidīja «Medicīnas paviljona» projektu Rīgas Jūrmalā (autori arch. Jakobsons un Akmens), atzīstot, ka tas ne ar savu siluetu, ne ar arhitektūras māksliniecisko kompozīciju nespēj apmierināt prasības, kādas izvirzāmas ēkai, kurai jākļūst par Rīgas Jūrmalas rotu. Divreiz noraidīts arhitekta Brodskā Daugavas krastmalas otrā posma izbūves projekts neveiksmīgā arhitektūras risinājuma dēļ.

Varētu nosaukt vēl ne vienu vien līdzīgu piemēru, bet jau ar piemērtajiem pietiek, lai izdarītu secinājumu, ka mūsu arhitektiem krietni jāpāstrādā, lai sasniegtu augstāku, šodienas prasībām atbilstošu līmeni, ka viņiem radoši jāapgūst pagātnes mantojums. Sie un vēl citi piemēri tāpat liecina, ka pilsētas galvenais arhitekts N. Rendelis projektētājiem nav devis precīzu un noteiktu arhitektūras plānojuma uzdevumu un ka arhitekti vāji izvērš konkrētu projektu kritiku, bet Rīgas pilsētas galvenais arhitekts un Arhitektūras pārvalde nav nodibinājuši stingru projektēšanas kontroli.

Runājot par projektēšanu, jāatzīmē, ka partija izvirzījusi mums jaunus uzdevumus. Partijas XIX kongresa direktīvās par PSRS attīstības pieņemto pieņemto plānu teikts: «Uzlabot celtniecības projektēšanu, saīsināt projektēšanas termiņus un laikus nodrošināt celtniecību ar projektiem un tāmēm, lai lieviešot tipveida projektēšanu. Nodrošināt projektēšanas organizācijas ar kvalificētiem kadriem.»

Celtniecības kopprocesa projektēšanai, kā darba pirmajai stadijai, vienmēr ir bijusi sevišķi svarīga nozīme. Kapitalistiskajam apgūšanas efektivitāte celtniecībā daudzējādā ziņā atkarīga no to projektu kvalitātes, kurus realizējot veic šo celtniecību. Tāpēc atkarībā no tā, cik savlaicīgi un cik

augstā līmenī sagatavota un apstiprināta projektēšanas dokumentācija, tikpat savlaicīgi un saskaņoti norit arī būvdarbi. Bet kāds stāvoklis šajā ziņā ir mūsu republikā? 1953. gada pirmajā ceturksnī no 64 virslīmā celtniecības objektiem 17 objekti būvdarbi nebija sākti galvenokārt tāpēc, ka trūka projektu.

Vai patiešām tas nemaz neuztrauc to projektēšanas organizāciju vadītājus, kuras aizkavē celtniecību?

Izstrādājot vairākus dzīvojamu namu un civilās celtniecības objektu projektus, nepietiekami paredzēts izmantot ražošanas progresīvās normas un metodes, Padoņļu tehnikas visjaunākos sasniegumus, kā arī samontējamas konstrukcijas, vienlaikus maksimāli tipizējot celtniecības detaļas un līdz minimumam ierobežojot tipu atsevišķu elementu skaitu.

Kaut gan projektu kvalitatīvais līmenis — ja runā par jaunās tehnikas un jauno materiālu pielietojumu — tagad ir ievērojami augstāks nekā iepriekšējos gados, tomēr šajā ziņā vēl jāsaduras ar daudzējādiem trūkumiem gandrīz vai visās projektēšanas organizācijās.

Padoņļu Savienībā standartizācijas un tipizācijas laukā veicama darbs paver aizvien plašākas iespējas noorganizēt visu celtniecības procesu uz progresīvās tehnoloģijas pamatiem. Dzīvojamu namu un civilās celtniecības objektu būvē jau sāk pielietot lielbloku un lielpaneļu elementus. To dara, gan izbūvējot pamatus, gan ceļot sienas un šķērslīnijas, starpstāvu pārsegumus un jumta segumus, kā arī veselas kāpnes ar palielinātām kāpņu laukumiņu plāksnēm, palielinātiem pakāpienu un margu posmiem. Plašu pielietojumu rod rūpnīcās ražotas, samontējamas logu un durvju, grīdu, jumtu un citu ēkas daļu konstrukcijas. Pateaug būvniecībā izmantojamo celtnu jauda, plašākas kļūst iespējas organizēt konstrukciju iepriekšēju samontēšanu lie-

STĀSTS PAR POLINEZIEŠU PATRIOTU

K. KRAULINS

Vīļa Lāča romāna «Pazudusi dzimtene» sižetiskā pavediena risinājums sākas ar angļu kapteiņa Mobsa vadītā vajū mednieku kuģa «Seagull» ierašanos nelielā Klusa okeana salā Rigondā (Polinezijas salu grupā). Mobss uz salas uzveļ Anglijas karogu un sāk rīkoties pēc visiem kolonizatoru principiem — aplaupa vietējos iedzīvotājus, apsmej viņu sievas un meitas. Kad Mobss palīgs mēģina sagrābt kāda jauna salnieka Ako ligavu, jauneklīs metas ciņā. Viņu sagūsta un aizved ar kuģi uz Jaunzēlandi. No turienes viņš nonāk Anglijā.

Turpmāko romāna sižetu veido stāsts par Ako iepazīšanos ar kapitalistisko «civilizāciju» un viņa piedzīvojumiem, meklējot ceļu atpakaļ uz savu dzimteni. Rakstnieks rāda, ka Ako soli pa solim rūgtā pieredzē iepazīst buržuāziskās sabiedrības valdošo aprindu egoisma, liekulības un apspiešanas morāli, kas ir nesamierināmā pretrunā ar godīgu cilvēka uzskatiem par labu un jaunu, godu un negodu, taisnību un netaisnību. Daudzus un dažādas kapitalistiskās plesonas iepazīst Ako. Būti, tiem visiem viena, dažādas tikai metodes. Bet Ako iepazīst arī cilvēkus, kas cīnās par apspiesto ļaužu interesēm. Tie viņam māca pareizi orientēties kapitalistiskajā pasaulē, saprast tās šķiru antagonismu un ceļu, kā nostiprināt brālību starp visas pasaules darbaļaudīm, vienai, kādas krāsas tie būtu. Oktobra revolūcijas uzvara viņa modina ticību, ka apspiesto koloniālo tautu ilgas pēc brīvības nav vairs tikai tāls un nepiepildāms sapnis.

Un, kad pēc deviņiem gadiem Ako atkal nonāk savā dzimtajā Rigondā, viņš drosmīgi ved ciņā savas dzimtas salas laudis pret baltajiem kolonizatoriem. Zaudējis ciņu šai salā, viņš turpina to cīņā Polinezijas salās. Viņa dzīves uzdevums: modināt brīvības alkas, celt ciņai tos, kas šodien smok vergu jūgā. Viņu ledvesmo Ķīnas un Vjetnamas tautu varonīgās brīvības cīņas.

Ako krit Indonēzijā, cīnoties pret holandiešu ekspedīcijas karaspēku. Pirms nāves Ako, skatīdamies Stalīna portretā, saka: «... mums jāuzvar. To prasa... lielā taisnība... Stalīna taisnība. Pa viņa ceļu nevar nenonākt līdz galīgai uzvarai».

V. Lācis sava romāna kompozīciju veidojis tā, ka visu laiku lasītāja uzmanības centrā paliek galvenais varonis. Romānā ir tikai viena sižetiskā līnija: kā Ako pazaudē savu dzimteni, kā to meklē un atrod un kā cīnās par

tās atbrīvošanu. Ar to sacerējuma kompozīcija iegūst stingru viengabalainību, koncentrētību un mērķtiecību. Autors neizvērs plašāku dažādu sabiedrisko parādību un raksturu attēlojumu, bet dod tikai to būtisko līniju, lai izņemtu. Mākslas līdzekļu un paņēmienu daudzveidības princips padomju literatūrā paver rakstniekam lielas iespējas arī vienā atsevišķā žanrā, šai gadījumā — romānā. Vilis Lācis tās apzinīgi izmanto savu māksliniecisko nolūku realizēšanai. Parādot kapitalistisko pasauli primitīvās sabiedrības cilvēka uzvertē, rakstnieks ļoti vienkāršiem, bet pārliecinošiem līdzekļiem spējis atsegt tās laupītāro raksturu, izvirtušo seju. Pie tam ļoti svarīgi, ka Ako tēla zīmējums izdēvies ļoti dabiski. Viņā mēs tiešām jūtam cilvēku, kas nāk no sabiedrības, kura vēl nepazīst ekspluatāciju.

Interesanta ir «Pazudusi dzimtene» sacerēšanas gaita. Romāna lielākā daļa — pirmās četrpadsmit nodaļas — uzrakstītas jau 1940. gadā, buržuāziskās Latvijas pēdējos mēnešos. Pēdējās četras nodaļas rakstītas padomju laikā — no 1949. līdz 1952. gadam. Tātad tie vienā darbā apvienoti kā priekšpadomju, tā arī padomju literatūras principi, viens un tas pats tēls veidots ar dažādām darīšanas metodēm. Šai ziņā romāns ir nozīmīgs ne vien paša rakstnieka attīstības izpratnē, bet arī socialistiskā realisma metodes izpratnē salīdzinājumā ar kritizētāju realismu.

Vilis Lācis latviešu priekšpadomju literatūrā ir viens no spēcīgākajiem kritizētājiem realīstiem un stādāms tūlīt aiz Andreja Upīša. Buržuāziskās sabiedrības atmakojošā kritika Vīļa Lāča priekšpadomju darīdā — ļoti spilgti izpaužas romānos «Zvejnieka dēls» un «Putni bez spārniem», kā arī virknē citu romānu un noveļu. No kritizētāja realisma pozīcijām rakstītas arī tās romāna «Pazudusi dzimtene» nodaļas, kas periodiski parādījās 1940. gadā un atsevišķā grāmatā 1941. gadā. Romāns parādīja rakstnieka augšanu: te jau atklāti lika nosodīts imperialistiskais laupītāju kapitalisms ne vien tā atsevišķās izpausmēs, bet kā sistēma. Taču arī te vēl atsevišķi personāži nebija ieguvuši pietiekami asu partējskū raksturojumu, sižeta risinājums ne visur bija ieguvis skaidru sabiedrisku nozīmību, sasaukšanas ar lielām, izskirošām vēsturiskām parādībām, netika parādīta revolucionāra izeja no kapitalistiskās sabiedrības strupceļa. Šos trūkumus

autors centies novērst romāna tagadējā izdevumā. Tā priekšvārdā V. Lācis pats raksta, ka viņš agrāk lecerēto divu nobeiguma nodāju vietā uzrakstījis četras, bez tam pa daļai apstrādājis arī sākotnējo tekstu un papildinājis to ar dažām jaunām epizodēm. Pie tam gludināta un precizēta arī valoda.

Runājot par svarīgākajiem papildinājumiem, kas izdarīti romāna 1940. gadā uzrakstītajā tekstā, vispirms jāatzīmē, ka personāžu raksturojums ievilkts asāks un noteiktāks šķiriskās līnijas. Tas attiecas ne vien uz kapitalistiskās pasaules pārstāvjiem — veco un jauno Kempsteru (154., 190. lpp.), bet arī uz pozitīvajiem varoņiem, piemēram, Mansfildu (121., 131. lpp.), Harbingeru (131. lpp.) un pašu Ako. Līdz ar to dzēsti daži objektivistiskāki vilcieni kapitalistu portretos. Atņemti daži pārāk cildinoši epiteti par Rigondas salas iemītnieku laimīgo dzīvi.

Par Ako uzsvērt, ka viņš daudz laša un mēcās, norādīts uz Oktobra revolūcijas nozīmīgo ietekmi viņa uzskatos, uz viņa plašo iepazīšanos ar kapitalistu drausmīgajām apspiešanas metodēm kolonijās. Līdz ar to dziļāku motivējumu iegūst Ako izaugšana par apzinātu cīnītāju, par apspiesto koloniju tautu un cilšu aizstāvi. Ako tēls kļūst idejiskāks, viņa sabiedriskā seja skaidrāka un noteiktāka. Autors izdarījis nozīmīgu izmaiņu arī sava varoņa biogrāfijā, likdams tam kļūt par karavīru pirmajā pasaules karā un apgūt modernās kara mākslas pamatus.

Visus šos papildinājumus Ako portretā un biogrāfijā rakstnieks izdarījis skaidri, mērķtiecīgi: lai romāna beigās savu varoni parādītu kā koloniālo tautu atbrīvošanas kustības dalībnieku, kā aktīvu cīnītāju. Tas ir jauns uzdevums, ko Ako tēla zīmējumā rakstniekam izvirzījis socialistiskā realisma metode un pēckara gados it sevišķi Azijā plaši izvērsusies koloniālo tautu atbrīvošanas cīņa. Rakstot romāna nobeigumu, Ako tēls rakstniekam vairs nav kalpojis tikai kapitalistu neilvēcīgās koloniālās politikas un liekulīgās buržuāziskās morāles atmakošanai un kritikai, bet gan galvenokārt mostošos kolonijtautu cīņas attēlošanai. No šī viedokļa izdarīti arī attiecīgie papildinājumi galvenā varoņa rakstūrā.

Partējskū tautas masu cīņas attēlojums, saistīts ar šķiras, ienaidnieka atmakošanu, ir daudz augstāks un nozīmīgāks uzdevums literatūrai nekā tikai

sižetiska atmakojošums. Pirmo uzdevumu visā pilnībā var veikt tikai socialistiskais realisms. Vīļa Lāča romāna «Pazudusi dzimtene» tapšanas gaita uzskatāmi parāda, ka starp kritizētāju realismu un socialistisko realismu nav nepārkāpjamas plaisas, bet reizē ar to tas parāda arī, ka socialistiskais realisms ir visaugstākā realisma pakāpe, ka tas vispatiesīgāk, visdziļāk un visnozīmīgāk spējis attēlot dzīves īstenību.

Romāna beigās, attēlojot Dienvidjūras Tirdzniecības sabiedrības rīcību, asi atsegtā mūsdienu kapitalisma dzīšanās pēc maksimālās peļņas, nospiežot verdzībā koloniju zemes un tās sistematiski aplaupot. Monopolistiskās apvienības direktorus neapmierina 64 procenti tiras peļņas, un, lai to palielinātu, viņi arvien pastiprina vietējo iedzīvotāju ekspluatāciju un aplaupīšanu, kas viņiem nav cilvēki, bet tikai darba rīki. Tāpēc arī kapitalistu aģents Porters rigondiešus lamā par «brūniem tārpjiem». Un kad šie «tārpji» saņem savas pieteikšanas prasības, tad pret tiem tiek sūtīts karaspēks un sākas karš.

Romāna beigu nodaļās Vilis Lācis miniatūrā parāda to, kas šodien plaši mērogā notiek Vjetnamā, Malajā, Pārt-Lao, Ziemeļāfrikā un citās koloniju zemēs. Pāvērtot romāna noslēgumu tieši šādā virzienā, autors ievērojami paceļ darba nozīmi, atsedz galvenā varoņa Ako rakstura idejiski māksliniecisko jēgu. «Pazudusi dzimtene» — tas ir stāsts par to, kā pasaules strādnieku kustības ietekmē un vadībā aug un izaug koloniālo tautu atbrīvošanas kustības vadītāji, kā ceļas kājās šīs apspiestās tautas. Tas veido Ako tēla tipiskuma kodolu.

Tomēr jāatzīmē arī tas, ka Vīļa Lāča romāns iegūti vēl lielāku sabiedrisku audzināmo nozīmi, ja autors konkrētos tēlos un ainās būtu parādījis to, ko tagad dažkārt pasaka tikai vispārējās frāzēs. Tā, piemēram, runājot par Ako novērojumiem Okeānijas salās, meklējot savu pazudušo dzimteni, autors bieži vien tos tikai pārstāsta.

Tāpat Ako tēls lasītāja priekšā pārcelts daudz spilgtāks, ja autors ne tikai rezumējoši pārstāstītu par viņa cīņu pret kolonizatoriem mūža pēdējos gados, bet to arī attēlotu vismaz dažās spēcīgās ainās. Protams, tāda gadījumā mainītos romāna apjoms un pat kompozīcija, sižeta centrā vairāk ievērtītos ievērojami nozīmīgā koloniālo tautu atbrīvošanas cīņas tema, par zinātniskiem korespondentiem praktiskās nozīmības, inženieru, celtnieku un projektēšanas organizāciju darbinieku vidus. Bet šie korespondenti praktiski izvirzīti institūtam daudzas ar praksī saistītas problēmas un palīdzētu tās atrisināt. Tā dara citās brālīgajās padomju republikās, šis ceļš ejams arī mūsu institūtam.

Zināmu pozitīvu darbu veikusi Latvijas Padomju architektu savienība architektu idejiskajā audzināšanā. Sabiedriski izskatīti un apspriesti projekti, arhitekti sūtīti uz kvalifikācijas celšanas kursiem Maskavā un jaunrades komandējumos, organizēti referāti, kā arī lekcijas cikt par padomju architektūras vēsturi. Bet Arhitektu savienības sekcijas tikpat kā nekā nedara jaunrades jautājumu risināšanā, pietiekamos apmēros nepraktizē personālus jaunrades komandējumus tā vai cita architektūras temata dziļai izstudēšanai. Latvijas Padomju architektu savienība negādā, lai kritiski apspriestu katru daudznozīmīgāku projektu, pabeigtu jaunceltni, jaunu zinātnisku darbu. Projektus radoši apspriež bieži vien ar lielu nokāvēšanos. Tā bija, piemēram, ar Padomju namiem Daugavpilī un Liepājā, kuru projektu apsprieda tikai pēc tam, kad celtniecība jau bija iesākta.

Latvijas Padomju architektu savienība neapspriež svarīgus teoretiskus rakstus, piemēram, laikrakstā «Sovetskoje Iskustvo» publicēto «Arhitektūra jāpaceļ līdz jauno uzdevumu līmenim». Arhitektu savienība nav apspriedusi arī tādu nopietnu zinātnisku darbu kā «Vispārējā architektūras vēsture», ko atsauksmei atstāja PSRS Arhitektūras akadēmija. Nav apspriests arī Latvijas PSR Ministru Padomes un Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas lēmums «Par celtniecības, pilsētas saimniecības attīstības un labiekārtošanas darbiem Rīgā 1953. gadā», lai gan šis lēmums izvirzījis lielus un atbildīgus uzdevu-

kas autoram sākumā, lecerot romānu, nav bijusi vadoša.

Viena no Vīļa Lāča prozas visiezmīgākajām īpatnībām ir interesants stāstījums. Garlaicīgas grāmatas, pat ja tās skar sabiedriskā ziņā nozīmīgas temas, ir ļoti sliktas grāmatas, jo tās paliek neizlasītas. Vilis Lācis neprot stāstīt garlaicīgi, viņa darbos lasītāja interesi un uzmanību saista ne vien notikumiem un konfliktiem bagātais, spraigais, meistariši savitaļs un risinātais sižets, bet arī droši un spilgtām krāsām gleznoti raksturi, kas jo sevišķi padomju laikā rakstītos darbos atsedz svarīgu sabiedrisku parādību būtību. V. Lācis rāda spēcīgus, enerģiskus un godīgus raksturus, kas pārvar šķēršļus, un tā audzinā jaunatnē možumu. Šai spēcīgo, drosmīgo raksturu virknei tagad pievienojas polinezieša Ako tēls, kas no primitīva cilvēka izaug par apzinīgu cīnītāju.

Runājot par tiem apstākļiem, kas Lāča prozai nodrošina plašu lasītāju masu simpatijas, nevar nepiemērot rakstnieka dziļo humanismu, cieņu pret cilvēku. Par savu varoņu dzīvi, viņu sāpēm, priekiem un centieniem, par viņu likstām un cīņām Vilis Lācis stāsta ļoti vienkārši, bet ļautīgi, silti, sirsnīgi un tā ieinteresē lasītāju. Dziļš, neveltots padomju rakstnieka cilvēcīgums jūtas arī stāstā par Ako dzimtenes mīlestību, par viņa godīgu, uzticību un zināšanu slāpēm, par viņa samulsumu, saduroties ar kapitalistisko viltnieku un plesonu morāli, par viņa tirajām mīlestības jūtām pret Nelimu utt. Ar lielu godbijību cilvēka sāpju priekšā tēlota aina, kad Ako paliek viens okeana plašumos, pazaudējis dēlu un sēvu. Dzīves patiesība mākšā ir patiesība par cilvēku. Bet tā prasa dziļu humanismu, jo tā ir godīga, taisno cilvēku patiesība, darba cilvēka patiesība.

«Pazudusi dzimtene» sevišķi vērtīgs ieguvums būs mūsu jaunatnei. Tā iemīļos godīgo, taisnīgo polineziešu patriotu Ako, kas līdz pēdējām elpas vīlēm cīnās par tautu brīvību. Arī stāsts par Ako piedzīvojumiem, meklējot pazaudēto dzimteni, visinteresantākais būs tieši jaunatnei. «Pazudusi dzimtene» sniegs mūsu jaunatnei ne vien daudz izzīņas materiāla, bet arī audzinās mīlestību uz apspiejamajām tautām, stiprinās internacionālismu un patriotismu jūtas.

Publicēto triloģijā «Putni bez spārniem» un romānā «Pazudusi dzimtene», Vilis Lācis sācis pārskatīt un sagatavot padomju lasītājiem savus ievērojamākos priekšpadomju laikā rakstītos darbus. Tas ir nozīmīgs un turpināms pasākums.

* Vilis Lācis, «Pazudusi dzimtene». Latvijas Valsts izdevniecība, 1953.

(Turpinājums no 3. lappuses)

los blokus. Šādos apstākļos īpašu nozīmi iegūst unikālās jautājumi, paredzot līdz minimumam ierobežot konstrukciju, detaļu un izstrādājumu tipu izmēru skaitu.

To nedrīkst atzīmēt arī mūsu architekti un inženieri.

Pamatojoties uz PSKP XIX kongresa lēmumiem, arī Padomju Latvijas arhitektiem izvirzīts uzdevums maksimāli industrializēt celtniecību un ieviest jauna veida būvmateriālus. Viens no jautājumiem, kas nekāvējoties jāatrisina sakarā ar pāreju uz industriālu plūsmas ātrceltniecību, ir jautājums par visu ar šķidrumu pielietojšanu saistīto procesu izskaušanu ēku iekšējā un ārējā apdarē. Nākamais posms šajā virzienā ir architektūras detaļu elementu minimāla daudzuma radīšana.

Līdztekus labāko Vispārējās tipveida projektu izmantošanai plaši jāizvērs savu tipveida projektu izstrādāšana, saīsinot projektēšanas termiņus.

Pēc Arhitektūras pārvaldes pasūtījuma Republikāniskais Projektēšanas institūts 1952. gadā izstrādāja divu trīsstāvu dzīvojamu māju tipveida projektus (arch. Ramanis un Budze). Tagad jau pabeigtas plānojuma un konstrukcijas shēmas šai projektu sērijai un sastādīti projektuzdevumi 8, 12, 18 (stūra) un 26 dzīvokļu namiem. Šā gada jūnijā pabeigis tehniskos darbus projektus šiem četriem dzīvojamajām māju veidiem. Bez tam 1953. gadā uzsāka projektuzdevumu sastādīšanu četriem jaunliem dzīvojamajām māju tipiem, kas būs šīs pašas sērijas turpinājums. Šie varianti paredz frontālu trīsstāvu dzīvojamajām māju ar 18 dzīvokļiem, frontālu trīsstāvu dzīvojamajām māju ar 20 dzīvokļiem un veiktelpām, trīsstāvu stūra māju ar 20 dzīvokļiem un veiktelpām un trīsstāvu stūra māju ar 26 dzīvokļiem (bez veiktelpām).

Latvijas PSR vajadzībām izstrādājamie divstāvu un trīsstāvu dzīvojamie namu tipveida projekti dos iespēju industrializēt republikā dzīvokļu masve-

dā celtniecību, jo tie paredz standartizētu konstrukciju montēšanu, kā arī to izgatavošanu rūpnīcās. Šo tipveida projektu sekciju plānojumu var likt pamatā turpmākajam darbam, projektējot četrstāvu un piecstāvu dzīvojamās mājas.

Līdztekus tipveida projektu sastādīšanai plaši jāizvērs jaunu būvmateriālu rūpniecība. Šajā ziņā Latvijas PSR Būvmateriālu rūpniecības ministrija stipri atbaliek no viselementārākajām prasībām, līdz ar to kavējot celtniecību, spēžot ne vien celtniecības, bet arī projektēšanas organizācijas attiekties no daudzliem progresīviem atzinājumiem. Ministrijas rūpnīcas neražo un tās noliktavās nav daudz pārejas brālīgajās republikās jau sen apgūti jaunu būvmateriālu, kaut gan Latvijā ir pilnīgi pietiekami vietējo izejvielu krājumi to ražošanai. Tas vispirms saistās par keramikas izstrādājumiem, it īpaši keramikas blokiem, kā arī cauruļmācēm kļēģiem ārējiem un gipsa plātnēm starpsienām. Pēdējās ražo nepietiekamā vaļrumā, turklāt ar ievērojamu brāķa procentu. Gipsa plātnu datāda biežuma dēļ starpsienām ir neapmierinošs izskats, un tām vajadzīgs apmetums.

Partijas XIX kongresā biedrs G. M. Maļenkova norādīja, ka «celtniecība mums aizvien vēl izmaksā dārgi» un ka «celtnieki ievērojami atpaliek no rūpniecības darbiniekiem attiecībā uz ražošanu paredzēto izdevumu samazināšanu». Šie norādījumi visā pilnībā attiecas arī uz arhitektiem. Taču celtniecības salīdzināšana lielā mērā atkarīga arī no projektēšanas organizācijām. Lai gan pēc mūsu republikas projektēšanas organizāciju apvienošanas to darbs nedaudz uzlabojies, tomēr vēl ir un paliek nopietni trūkumi. Galvenais — projektu un tāmju dokumentāciju daudzos gadījumos nesastāda laikā un tai ir zema kvalitāte.

Latvijas PSR Ministru Padome apstiprinājusi to jaunceltnu sarakstu, kuras 1953. gadā jāceļ autoru uzrau-

dzībā. Tas uzliek pienākumu projektēšanas organizācijām un projektu auto-riem nodrošināt ēku architektūras un būvdarbu kvalitātes uzlabojumu, kā arī sekmēt celtniecības izmaksas pazemināšanu, jauno būvmateriālu un konstrukciju ieviešanu.

Lai papildinātu projektēšanas un celtniecības organizāciju kadrus, vairāk uzmanības jāvelti arhitektu un celtnieku sagatavošanai mūsu republikā.

Latvijas Valsts universitātes architektūras nodaļa, kā to rādījis prakse, nespēj pienācīgi veikt šo uzdevumu. Tās darbība pašos pamatos organizatoriski jāpārskatī. Arhitektūras nodaļa jāpapildina ar augsti kvalificētiem mācības spēkiem. Jāpievērš uzmanība nenormalajam stāvoklim, ka architektūras nodaļas mācības spēki faktiski nemaz nepiedalās nedz projektēšanas organizāciju darbā, nedz arī pašā celtniecībā. Tāpēc viņi atpaliek no dzīves, zaudē kvalifikāciju un, gluži dabiski, nespēj dot neko jaunu studentiem. Izbraucot praksē, studenti pārliecinās, ka tas, kas mācību iestādē uzskatīts par tehnikas jaunumu, praktiskajā darbā sen vairs nav nekas jauns. Bez tam, daudzliem šīs nodaļas mācības spēkiem nav nedz celtniecības, nedz projektēšanas prakses. Ko viņi var iemācīt studentiem?

Kā jau minējām, plaši celtniecības programma mūsu republikā izvirza arhitektiem lielus uzdevumus. Nopietna palīdzība šo uzdevumu atrisināšanā viņiem jāsaņem no Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Arhitektūras un celtniecības institūta. Diemžēl, šis institūta lēteklī pagaidām nemana nedz projektētāji, nedz celtnieki. Institūtam ir ļoti mazi štati un tikpat kā nav laboratoriju, trūkst kvalificētu vadītāju. Institūta strādā lielāko tiesu jaunatnē, kurai nepieciešama kvalificēta vadība, bet tās nav. Institūts strādā noslēgti, ārāvis no praktiskā darba un tā darītājiem. Tas nav piesaistījis

mūs republikas arhitektiem un celtniekiem.

Arhitektūras attīstības priekšnoteikums ir plaša jo plaša principālas kritikas izvērsšana. Arhitektiem vienmēr jāpatur prātā, ka kritika ir paškritika ir pārbaudīts iedarbīgs ierocis, kas palīdz atklāt un pārvarēt kļūdas un trūkumus, panākt jaunu pacēlumu darbā. Prakse liecina, ka vienīgi balstoties uz drosmīgu, principālu un objektīvu kritiku un paškritiku, iespējams pārvarēt tās grūtības, kas rodas padomju architektu darbā.

Arhitektiem ciešā radosā sadraudzībā ar celtniekiem drosmīgi jāpieliekot viss jaunais un progresīvais, nelo-kāmi jāizpilda partijas XIX kongresa direktīvas par projektēšanas uzlabošanu un projektēšanas termiņu saīsināšanu. Jānodrošina tāds stāvoklis, lai celtnieki laikā saņemtu augstvērtīgus projektus un tāmes, plaši jāievieš praksē tipveida projektēšana.

Mēs zinām, ka mūsu architektūra, kaut arī tā atsevišķās nozarēs guvusi ievērojamus panākumus, visumā tomēr atpaliek no lielajiem uzdevumiem, neizpilda tautas prasības un nespēj apmierināt visas tās vajadzības. Arhitekti un celtnieki nepavisam nav izmantojuši un vēl aizvien neizmanto grandiozās iespējas, kādas viņiem paver mūsu laikmeta kultūras sasniegumi, partijas, valdības un visas plašās padomju sabiedrības uzmanība un gādība par architektūras attīstību. Visbeidzot, viņi nav izmantojuši un pienācīgi neizmanto arī tās iespējas, ko sniedz lieliskā modernā padomju tehnika celtniecībā, it īpaši dzīvokļu celtniecībā, tehniskā un mākslinieciskā līmeņa strauji augšupeja. Bet mēs zinām, ka mūsu architektūra jau šodien ir progresīva pirmindas socialistiskā architektūra, tāpat zinām, ka mūsu arhitekti atrodas uz pareizā ceļa un ies pa to, gāstot jaunus uzvaras un jaunus sasniegumus mūsu pilsētu un lauku socialistiskajā celtniecībā.

M. GORKIJS PAR RAKSTNIEKA MEISTARĪBU

Mūsu literatūras zinātne, apbruņojoties ar padomju literatūras un mākslas attīstības cīņas programmu, ko tai izvirzījis Komunistiskās partijas XIX kongress, risina teoretiskās problēmas, kas palīdz mūsu rakstniekiem radīt augsti mākslinieciskus darbus. Un te lielu nozīmi iegūst dedzīgā cīņā par komunisma uzcelšanu, dižēnā vārda mākslinieka M. Gorkija daiļrades mantojums.

Padomju literatūras organizētāja, rakstnieka, kritiķa, veselās padomju literatūrai pieļādes audzinātāja nenogurstošā darbība ir daiļrades meistarības neizmērojama dārgumu krātuve, padomju literatūras teoretisko problēmu risināšanas avots. Savos literāri kritiskajos rakstos M. Gorkijs iztirzāja padomju literatūras radošās metodes, socialistiskā realisma metodes pamatjautājumus, pievērsot īpašu uzmanību mākslinieciskās meistarības celšanai un pilnveidošanai.

Realizējot šo milzu uzdevumu, M. Gorkijs izjuta vislielāko, visdziļāko atbildību par padomju literatūras likteņiem. Viņš prata atrast laiku, lai izlasītu desmitiem un simtiem jaunu rakstnieku manuskriptu, viņš veica patiešām milzīgu redaktora un pat korektora darbu, viņš vienmēr izteica laipnīgu, ledvesmojošu kritiku, nesaudzīgi cīnoties pret nevīdības un neapzinātības, paviršības un negodīguma izpausmēm literārajā darbā. Rakstā «Par prozu» viņš, vispārinājot savus novērojumus par padomju prozas attīstību, izanalizēja vairākus darbus, parādījis, cik nepieļaujama ir nevīdība daiļdarba valodas jautājumos, minēja brečoša analfabētisma, izglītības trūkuma piemērus, kur rakstītājs noācis līdz galīgām aplamībām un absurdam. Raksti «Pārrunas par amatu», «Sarunas ar jaunajiem» u. c. ir īsta skola rakstnieka idejiskai un mākslinieciskai audzināšanai. Tajos Gorkijs dalījies savā daiļrades pieredzē, izklāstījis īstenības, daiļrades materiāla studēšanas principus, tēlu sistēmas radīšanas principus; parādījis, kā izveidoties viņa pasaules uzskats, kā viņa audzis nāids pret kapitalistisko pasauli.

«Sarunās ar jaunajiem» Gorkijs devis teoretisku pamatojumu daiļdarba pamatelementiem — valodai, tematam, sižetam. Tas bija ārkārtīgi svarīgi padomju rakstnieku daiļrades praksē. Mūsu literatūrā nav neviena rakstnieka, kas nebūtu sajutis padomju kultūras dižēnā līdzradītāja labvēlīgo, ražino lekmī.

Ar dziļu jo dziļu atzinību vienmēr atcerējās un atceras savu stingro, bet taisnīgo un gudro skolotāju padomju rakstnieki A. Fadejevs, V. Ivanovs, N. Trepčevs, P. Pavlenko u. c.

M. Gorkija nenovērtējamo lomu padomju literatūras tapšanā īpaši atzīmējis A. Zdanovs runā Padomju rakstnieku pirmajā kongresā 1934. gadā. A. Zdanovs uzsver, ka Gorkijs sniedz partijai un proletariātam nenovērtējamu palīdzību cīņā par literatūras kvalitāti.

Viens no literatūras teorijas un prakses svarīgākajiem jautājumiem ir tipiskuma problēma. M. Gorkijs daudzkārt izteicis norādījumu, ka rakstniekam jātipizē, jāvispārina parādības, kas vēl nav pilnīgi attīstījušās, guvušās piepildījumu. Gorkijs apgalvoja, ka tipisks ir nevis tas, kas visvairāk izplatīts, kas bieži atkārtojas, bet gan tas, kas pauž, izsaka parādības sociālo būtību. Rakstniekam tagadnē jāsaņem nākotnes ideji, nākotnes asni.

«Mums jāpazīst ne tikai divas īstenības — pagājušā un tagadējā. Mums jāpazīst vēl trešā īstenība — nākotnes īstenība» — teica viņš.

Ar savu daiļradi M. Gorkijs devis politiskās nozīmības ziņā ārkārtīgi izcilus vissarežģītāko parādību tipizācijas piemērus. Gorkija agrīnajos darbos — «Deģsmā par Vētrasputnu», «Vecajā Izerģilā» u. c. guvusi atspoguļojumu tā laika tipiskā parādība — atbrīvošanās kustības jaunā, proletāris kā posma sākuma priekšnojaušana. Deģsmā gadu beigās, kad kapitālisms Krievijā vēl pārdzīvoja uzplaukuma laikmetu, Gorkijs, apbruņojoties ar sabiedrības attīstības likumu marksistiskā-jeninskā izpratnē, stāstā «Poma Gordejevs» un citos darbos prata parādīt kapitalistiskās iekārtas bojā ejas likumsecību un nenovēršamību. Luga «Ienaidnieki» un romāns «Māte» Gorkijs mācījis izprast un tipizēt visēvārīgāko, pašu būtisko 1905.—1907. gada revolūcijas sagatavošanas laikā — darbaļaužu masu pāriešanu no

ELGA ĢINTERE

stichiskas cīņas uz apzinīgu cīņu, ko vadīja proletariāta partija.

Ar lugu ciklu «Vasarnieki», «Saulē bērni», «Barbari» Gorkijs atsedza un nosodīja parādību, kas skaidri un atklāti iezīmējās Stolipina reakcijas laikā — sīkburžuāziskās intelligences, tā saucamo revolūcijas «līdzskreju» reneģatismu.

M. Gorkijs brīdināja rakstniekus no dzīves paviršības, nepietiekami dziļas attēlošanas, jo tas noved pie pelēcīgu, saturā nabadzīgu darbu radīšanas. Jāprot atrast un izcelt galveno, būtisko.

Izsakoties par mūsu daiļliteratūras atpalikšanu no laikmeta uzdevumiem, Gorkijs savā runā Padomju rakstnieku savienības valdes plenumā 1935. gadā norādīja, ka viens no lemesliem, kāpēc radies šāds stāvoklis, ir tas, ka rakstnieki vēl nav izlēmuši jautājumu, «vai mēs atzīstam mākslas tiesības pārspīlēt sociālās parādības, pozitīvās un negatīvās».

M. Gorkijs apgalvoja, ka rakstniekam ir tiesības pārspīlēt raksturīgu parādību, sniegt to saasinātā veidā, tālab ka «mūsu reālais dzīvais varonis, cilvēks, kas rada socialistisko kultūru, ir daudz augstāks, daudz lielāks par mūsu stāstu un romānu varoņiem. Literatūrā tas jānotēlo vēl lielāks un spilgtāks. Tā ir ne tikai dzīves, bet arī socialistiskā realisma prasība».

Ļoti aktuāli un nozīmīgi ir Gorkija izteicieni par dramaturģijas jautājumiem. To atzīmēšana, nevērtība pret tiem sekmēja nesen atmastotās «bezkonfliktu» teorijas iesakņošanās mūsu dramaturģijā. M. Gorkijs uzskatīja dramaturģijas žanru par literatūras visgrūtāko formu, jo dramaturģisks sacerējums prasa maksimālu dinamiku, varoņu aktivitāti, prasīta lielas, spēcīgas jūtas, īsus, skaldrus, izteiksmīgus vārdus. Visas šīs nepieciešamās īpašības luga iegūst tad, ja dramaturģis prot atrast un iemiesot lugā dzīves konfliktu — varoņu gribas, nodomu sadursmi. Rakstā «Par lugu» Gorkijs prasa no dramaturga radīt īstus, dzīvus, patiesīgus raksturus. Viņš cīnās pret apkārtstaigājošām shēmām, kas ir vai nu tikumu vai netikumu iemiesojums.

«Skīras pazīmes vien vēl nedod dzīvu, veselū cilvēku, mākslinieciski izveidotu raksturu». — māca Gorkijs. Raksturi jāizmē visā to daudzveidībā, viena no rakstura iezīmēm jāpazīstina, jāpaplašina, jāpadara asāka un spilgtāka, jāizvērs par rakstura galveno, noteicošo iezīmi.

Īpašu uzmanību mākslinieciskās meistarības pilnveidošanā Gorkijs veltīja cīņai par literārās valodas tīrību un patiesu skaistumu. Viņš uzskatīja šo cīņu par politiski svarīgu lietu, asi vērsās pret literārās valodas piegružošanu ar dažādām nežālēm — žargona vārdiem un dialektismiem. Tātad viņš vērsās pret visiem tiem rakstniekiem un kritiķiem, kas apgalvoja, ka līdztekus Oktobra revolūcijai notikusi revolūcija arī valodā.

M. Gorkijs mācīja rakstniekus neatlaidīgi strādāt, lai sasniegtu vārda vislielāko aktivitāti, vislielāko ledarbes spēku, prasīja, lai rakstnieks runātu ar lasītāju vienkāršiem vārdiem, tāpēc ka «jo vienkāršāks ir vārds, jo spēcīgāks un pārliecinošāks kļūst teikums».

Vairākos rakstos — «Par valodu», «Par viedu diskusiju» u. c. — Gorkijs asi kritizēja rakstniekus F. Panferovu, F. Gladkovu un citus par mēģinājumiem piesāņot literāro valodu ar nevajadzīgiem dialektismiem un vulgarām formām, kas noved pie valodas nozīmes izkropļošanas, tās jēgas sagrozīšanas, pie mūsu literatūras mākslinieciskā līmeņa pazemināšanas.

Gorkijs norādījumiem bija liela nozīme visās tālākajās šo rakstnieku daiļrades gaitās. Pats Gorkijs radīja paraugu, kā nemitīgi, nenogurstoši pilnveidot mūsu literāri darbi. Daudziem viņa daiļdarbiem, ir vairākas redakcijas. Piemēram, romānam «Māte» ir 6 redakcijas.

Savos literāri kritiskajos rakstos A. M. Gorkijs tieši saistījis jautājumu par māksliniecisko meistarību ar jautājumu par attieksmi pret pagātnes kultūras mantojumu.

Gorkijs šo jautājumu atrisinājis jeniski. Viņam bija sveša nihilistiska attieksme pret krievu klasisko literatūru, kurai bija milzu nozīme tautas masu atbrīvošanās cīņā un kuru raksturo patiesums, sirsnība un daiļums.

Rakstā «Personības sagraušana» Gorkijs uzsver:

«Mūsu literatūra ir mūsu lepnums, labākais, ko esam radījuši kā nacija. Tajā ir visa mūsu filozofija, tajā saglabāta lielās garā dzīvas. Sajā brīnīgajā, teiksmaini ātri uzceltajā templī līdz pat šai dienai spoži liesmo diža skaistuma un spēka prāti, svētas skaidrības sirdis — īstu mākslinieku prāti un sirdis».

Tāpēc par literāras tehnikas apgušanas obligātu priekšnoteikumu Gorkijs uzskatīja mācīšanos no klasiķiem. Viņš norādīja, ka jaunajiem rakstniekiem jāapgūst klasiskās literatūras meistarības «noslēpumi». Viņš uzsver, ka izcēla pagātnes literatūras mākslinieciskās meistarības divas galvenās vērtības: neparasto raksturošanas spēku un bagāto, tēlaino valodu. Tie tad arī ir mākslinieciskās tēlošanas līdzekļi, kas rakstniekam, apgūstot meistarību, jāpadara par savu literārā darba ieroci. Kā meistarības skolas lielu paraugu Gorkijs min L. Tolstoja un A. Čehova daiļradi.

«No Tolstoja var iemācīties to, ko es uzskatu par vienu no lielākajām daiļrades vērtībām, — tā ir tēlojuma plastika, apbrīnojama izteiksmība... Kad lasa, — es nepārspīlēju, runāju par personīgiem iespaidiem, — tad rodas viņa varoņu fiziskās esamības sajūta, tik veikli viņš ir izveidojis tēlu, kas it kā stāv jūsu priekšā, tā vien gribas pieskarties tam ar pirkstu...»

Cīnoties pret kaut kādas jaunās, īpašās, it kā pēc revolūcijas radušās valodas izdomāšanu, Gorkijs nemitīgi un nenogurstoši izskaidroja jaunajiem rakstniekiem un kritiķiem, ka īstā krievu literatūras valoda ir klasiskās literatūras valoda, kas uzņēmusi sevi visu tautas valodas daiļumu un bagātību:

«... sākot ar Puškinu, mūsu klasiķi no valodas chaosa izraudzījušies visvairāk noteiktos, spilgtos, svarīgos vārdus un radījuši lielo skaisto valodu».

Šai klasiskās krievu literatūras valodai, papildinātai ar neologismiem, kas atspoguļo mūsu socialistiskās sabiedrības attīstību, tad arī jākļūst padomju rakstnieka rokas par tēlošanas līdzekli viņa daiļradē.

Bet Gorkijs uzskatīja, ka par dzieskās meistarības mācības līdzekli jākļūst ne tikvien klasiskajai literatūrai. Padomju literatūrā dziļi un vispusīgi jāpazīst un jāpārzina tautas dzieskās daiļrade — ideju un tēlu, dzieskās valodas visbagātīgākais avots. «Mākslas sākums ir folklorā, — māca Gorkijs, — vāciet jūsu folkloru, mācieties no tās, apstrādājiet to. Tā dod ļoti daudz materiāla gan jums, gan mums, Padomju Savienības dzejniekiem un prozaiķiem. Jo labāk mēs pazīsim pagātni, jo vieglāk, jo dziļāk un priecīgāk sapratīsim mūsu veidojamās tagadnes lielo nozīmi».

Jo svarīga nozīme padomju literatūras mākslinieciskās meistarības celšanā ir literatūras kritikai. Partija un valdība nenogurstoši nodarbojas ar literatūras zinātnes un literatūras kritikas kvalitātes celšanas jautājumiem.

Lai rakstā «Prāvda» šā gada 9. jūnija tevadā ar jaunu spēku uzsvertu padomju literatūras zinātnes un literatūras kritikas loma padomju literatūras attīstībā. Tajā kritizēti nopietni trūkumi šajā nozarē: literatūras teorijas un marksistiskā-jeninskā estētikas jautājumu nepietiekama risināšana, nevērtība pret literatūras vēsturi, kā arī norādīts ceļš šo trūkumu pārvarēšanai. Sakarā ar to ļoti aktuāli nozīmē leģst Gorkija prasības, ko viņš izvirzīja literatūras kritikai. Kā vienu no tās uzdevumiem Gorkijs izvirzīja uzdevumu «apbruņot jaunās iesācējus rakstniekus — ar zināšanām literatūras tehnikā», uzskatīja par nepieļaujamu, ka kritika «maz vai nemaz nenodarbojas ar valodu, nenorāda mums uz pareizu vai nepareizu teikuma uzbūvi, darba arhitektoniku, materiāla loģiski pareizu izvietojumu».

Padomju literatūras zinātnē M. Gorkijs izvirzīja uzdevumu, kas ir ļoti aktuāls arī tagad: radīt marksistisku literatūras vēsturi, sniegt vispārīgos literāri kritiskus apskatus, kā tematiskus, tā arī atsevišķos žanros.

Tik daudzpusīga un pilnastīga bijusi pasaules rakstniecības milza, vārda izcilā meistara M. Gorkija darbība. Visus savus spēkus, visu savu neizmērojamu enerģiju viņš veltīja cīņai par dziļi idejisku un augsti māksliniecisku, mūsu dižā laikmeta cienīgu literatūru.

BULGARU LUGAS IZRĀDE

Viena no leprēcinošām parādībām pagājušajā teātra sezonā mūsu republikā bija tas, ka leļļušu daiļrades krīzi spējis pārvarēt Latvijas PSR Valsts Krievu Dramas teātris, sezonas noslēgumā sniedzams vairākas spēcīgas izrādes. Viena no tām ir bulgaru dramaturga Orlina Vasiljeva lugas «Zemes paradize» inscenējums.

Orlins Vasiljevs pieder pie izcilākajiem bulgaru rakstniekiem. Viņš ir vairāku populāru romānu un lielu stāstu, arī pazīstamās kinofilmās «Trauksme» (pamatā lugas «Zemes paradize» sižets) scenārija autors.

Luga «Zemes paradize» stāsta par dzīvi Bulgarijā hitleriskās okupācijas grūtajos gados. Taču tā nav vēsturiska luga, bet gan luga par aktuālu, laikmetīgu jautājumu, par miera un demokrātijas spēku cīņu pret reakciju, kara kurinātājiem.

«Zemes paradize» — tas ir atvaļināta Bulgarijā cariskās armijas majora Vitana Lazaroza mājas nosaukums, kas it kā simbolizē mājas īpašnieka tieksmi noslēgties no apkārtējiem notikumiem, politiskajām cīņām un pretrībām, lai dzīvotu tikai sev un savai ģimenei. Taču dzīve bez žēlastības satricē viņa iluzijas. Viņa paša ģimene kā spoguļi atklājas tā laika Bulgarijā sabiedriskās pretrībās: Vitana Lazaroza meita Lili saista savu dzīvi ar komunistu Savu Veličkovu, vienu no partizānu kustības organizatoriem un vadītājiem, bet dēls Boriss iestieg fašistu nometnē. Tā pati cīņa, ko redzam Lazarovu ģimenē, noris visur, visā pasaulē. Autors mērķis — ar savu lugu parādīt un pierādīt, ka pat tāds sīkpiļsonis kā Vitans Lazaroza nevar palikt ārpus cīņas, kas izšķir visas tautas likteni; apkārtējie notikumi, īpaši komunistu Savas un Slavkas ietekme liek viņam izprast savu patriota pienākumu un stāties tautas brīvības cīņā rindās.

Lugu inscenējis jaunais režisors P. Homskis, ko skatītāji jau pazīst no vairākiem veiksmīgiem uzdevumiem Jaunatnes teātrī. Pats vērtīgākais šai inscenējumā ir izrādes dalībnieku aktīvā, savilņojuma pilnā attieksme pret lugas cildeno revolucionāro ideju. Tādēļ arī režisors un aktieru kolektīvs spējuši panākt, ka galvenā — «zemes paradizes» tema, ar tās galveno varoni Vitano Lazarovu, nenomāc komunistu lomu izrādē, bet, gluži otrādi — akcents novirzīts uz Savas Veličkova un Slavkas tēliem un uz notikumiem, kas saistās ar šiem tēliem.

Dziļi un sarežģīto Savas Veličkova tēlu veiksmīgi atveidojis aktieris B. Dzeruks. Skatītājs Veličkova redz mērīgu, nosvērtu cilvēku, kura rakstura galvenās īpašības ir noteiktība, milzu enerģija un revolucionāra kvele. Ļoti skaidri izrādē jūtams, ka ar Velič-

kova tēlu B. Dzeruks spēris krietni soli uz priekšu salīdzinājumā, piemēram, ar to, ko viņš spējis dot Fučikā lomā lugā «Praga paliek mana». Arī Fučika tēls bija interesanti traktēts, spilgts un dziļi pārdzīvots, taču tā veidojumā brīžam bija manāmi ārišķīgas teatralitātes pagēmiņi. «Zemes paradize» B. Dzeruks parāda citas, augstākas mākslinieciskās izpildītāja īpašības.

Aktieris V. Sachovskojs talantīgi parāda Vitana Lazaroza atbrīvošanos no maldiem, par kuriem nācies dārgi jo dārgi samaksāt. Zināmas grūtības aktierim sagādājis tas, ka autors šo «pāraugšanu» mazliet sasteidzis, nav atklājis tās pakāpenību.

Sarežģīta, dažkārt svārstīga ir Savas Veličkova sievas Lili iekšējā pasaule. Aktrese P. Karpovska to atklāj pareizi, realistiski tēlošanas pagēmiņiem. Izrādē ir vairāki ļoti dramatiski (gandrīz vai melodramatiski) momenti, kuros uzskatāmi atklājas aktrises tēlojuma spēks, prasme izvairīties no samākslotības un liekas patētikas. Lili sarunas ar vīru un tēvu ir ne vien emocionāla, bet arī (neraugoties uz lielo dramatisko sasprindzinājumu) gaišākie, optimistiskākie izrādes posmi. P. Karpovska tēlojumā centusies pēc vienkāršības un dabiskuma. Tādēļ viņa spēj pārliecinoši atklāt skatītājam savas varones visai dažādās izjūtas un pārdzīvojumus.

Pietiekami izteiksmīgi ir aktiera S. Karpova notēlotais Vitana Lazaroza dēls Boriss. Spilgtās krāsās zīmēdams fašistu dīdendera tēlu, aktieris pareizi uzsveris, ka pati galvenā viņa rakstura īpašība ir iekšējais tukšums, aprobežotība.

Komuniste Slavka republikas Nopelniem bagātās mākslinieces I. Zvanovas tēlojumā ir gudrs, dziļš cilvēks ar lielu, bagātu iekšējo pasauli. Un, kad skatītājs iepazīstas ar viņas dēlu, drosmīgo, pat vislielākās brīesmas dzīvespriecīgo cīnītāju Boiko (labi tēlo aktieris A. Augšskaps), viņš jūt, ka tikai tāds var būt šis lieliskās, cildenās sievietes dēls.

Daži tēli izrādē, par nožēlu, tverti seklāk. Visvairāk tas attiecas uz Lavrova sievas Rainas tēlu republikas Nopelniem bagātās mākslinieces A. Aleksandrovas veidojumā. Uz skatuves Raina neieņem tik nozīmīgu vietu, kāda tai ir lugā.

Lugas noskaņai un stilam pilnā mērā atbilst mākslinieciskā A. Aboliņa radītais dekoratīvais ietērs.

Krievu Dramas teātris pilnīgi atzinību ne tikai par to, ka radīta vērtīga, vajadzīga izrādē, bet arī par pašu lugas izvēli. Plevēšanās tautas demokrātijas valstu dramaturģijai var leņvorojami paplašināt un bagātināt mūsu teātru repertuāru.

N. Nikolajevs-Bergins

JAUNS PADOMJU BALETS

Ar Lēnina ordeni apbalvotajā Kirova vārdā nosauktajā Lēningradas Valsts Akademiskajā operas un baleta teātrī priekšpēdējais šīs sezonas jauniestudējums ir jaunā komponista N. Cervinska balets «Dzimtie lauki». N. Cervinskis pagājušo pavasari absolvēja Lēningradas Valsts konservatorijas kompozīcijas klasi. Balets «Dzimtie lauki» ir apdāvinātā komponista diplomdarbs, kas papildināts un pārveidots cēšā sadarbībā ar izcilo Lēningradas baleta kolektīvu.

Pietiek iepazīties ar baleta sižetu, lai redzētu, ka autors apzināti meklējis jaunus, līdz šim baleta mākslā reti tvertas tematikas novādus. Pirmo reizi padomju baletā skats dižo komunisma cēltni un līdz ar tām saistītās dabas pārveidošanas darbs. Pirmo reizi uz padomju baleta skatuves notēlota studentu dzīve pēckāra periodā. Pēc ilgāka laika atkal atspoguļota kolchozu tematika, kuru līdz šim padomju baleta vēsturē vispilnīgāk pārstāvēja vienīgi Čačaturjana balets «Gaļanē».

Baleta muzika vienkārša, gaiša, īstas padomju jaunlešu deģsmes caustrāvota. Vispilnīgāk N. Cervinskim padevušās liriskās epizodes. Ar daudzdošu baleta komponista izdomu apdvestas atsevišķas dejas. Komponists pareizi izpratis padomju klausītāja prasības. Baleta muzika ir tautiska, pie tam par vienu no tautiskuma noteicošajiem faktoriem kļuvusi krievu tautas dziesmu elementi, kuri baleta muzikalajā risinājumā bagātīgi izmantoti. Baleta pozitīvo iespaidu vairā-

baleta kolektīva un atsevišķo solistu (N. Dudinskas, B. Bregvadzes, K. Sergejeva u. c.) meistarīgais sniegums, kas pat lielā mērā dažus ne visai laimīgi tvertus šampveidīgus momentus, inscenējuma finalā (inscenētājs A. Andrejevs, režisore KPFSR Nopelniem bagātā mākslas darbiniece N. Raševska).

Protams, četrū cēlienu garais balets nav bez trūkumiem. Atsevišķi iebildumi ceļami pret sižetu, tas acīmredzot vēl dzimis vecās «bezkonfliktu» teorijas ietekmē — vismaz pašreizējais konflikts diezgan nepārliecinošs. Viss galvenais sižeta risinājums balstīts uz svētku ainām. Ne viscaur jaunajam autoram izdevies radīt kolorīta ziņā krāsainu orķestra valodu, sevišķi pelēcīga tā pirmajā cēlienā. Pēdējā cēlienā pietrūkst kulminācijas un galvenais — visā baleta risinājumā pietrūkst vienģabalainas simfoniskās attīstības.

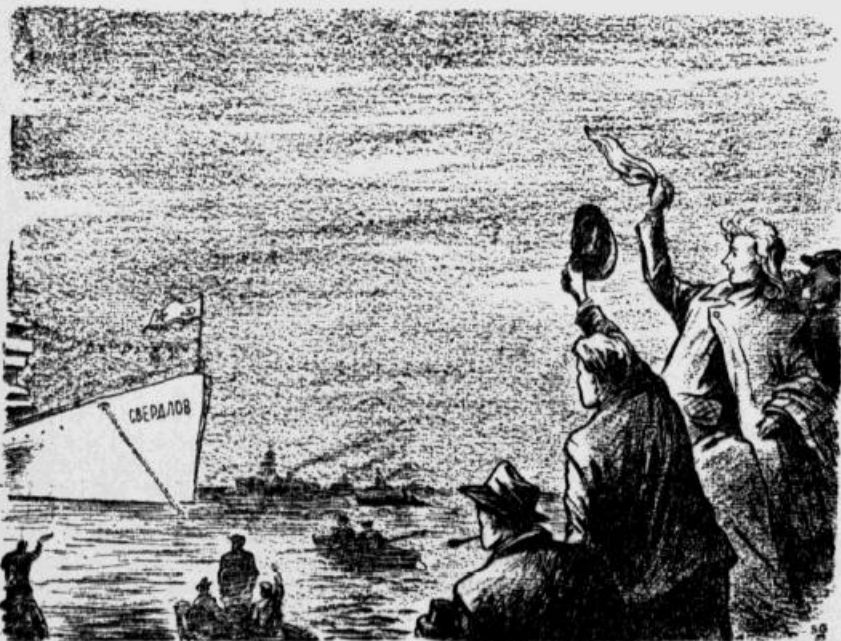
Jaunā komponista skandarbā pozitīvie un negatīvie momenti jau tagad izraisījuši dzīvas diskusijas Lēningradas komponistu aprindās. Nav šaubu, ka apdāvinātā komponista sacerējums ir nostādījis mūsu muzikas zinātni vairāku interesantu problēmu priekšā, tānī pašā laikā aicinot visu lielo padomju komponistu saimi, sekojot N. Cervinska piemēram, aktīvāk iekļauties aktuālu padomju mākslas darbā radīšanā.

O. Grāvītis

GAIŠS PLANKUMS ATLANTIJAS MIGLA

(Sakarā ar padomju kreisera viesošanos Anglijā)

S. Gūtmaņa zīm.

Fr. Rokpelnis

Arpolitika rotaļu laukumā

1.

Apnīk zēniem bumbu dzit. —
Ko lai tālāk sākam?
— Varbūt frančiem sastādīt
Kabinetu mākam?

— Sēdeklim var izlietot
Veco dārza solu.
Sāk lai Paulis: Sauksim to
Franciski — par Polu.

Smilšu laukā dārza sols,
Klāts ar Ainas jaku.
Kabineta virsū Pols
Sēdina sev blaku.

— Pēcus, sešus, divpadsmit, —
Saka Pols: — Būs gana.
Tagad lielā stunda sit:
Sākas balsošana.

Sabrūk vecais dārza sols,
Smiltis jūk un prauli.
... Paulis negrib būt vairs Pols,
Grib būt labāk Paulis.

2.

— Ko mēs tālāk spēlēsim? —
Andris brīdi domā.
— Parlamentu vēlēsim
Itālijā, Romā!

— Soli tuvāk pasperi,
Nostāties uz takas,
Būsi tu de Gasperi, —
Andris Paulim saka.

— Ja tev puse balsu būs
Un vēl viena klātu,
Premiju tad vari gūt:
Manu maksātkātu.

Labi, sākam. — Atkal posts!
Sazini, kur vaina:
Juris, Jancis nebaiso,
Necel roku Aina.

— Nebūšu de Gasperi
Vairs nekad! — sauc Paulis,
— Pērkonš viņus saspēris
Visus tādus praulus!

3.

Ko nu tālāk? Par ko kļūt?
Paulis pats to radis:
— Rudakovs es gribu būt,
«Sverdlovu» kas vada.

— Pauli! Pauli! Ari mēs!
Komanda drīz rasta.
... Kreiseris jau salutē,
Stājas angļu krastā.

Klājā uz nāc komandiera,
Krustā ļaudis nostāj.
Vārdi «Draudzība!» un «Miers!»
Viņo pāri ostai.

Kuteri un laivas brauc —
Ostā vietas nava.
Ļaudis sveiku vārdus sauc —
Padomjzemei! slavu.

... Liepu lapās saule viz,
Dedamās uz rietu,
Bet joprojām kreiseris
Ostā savā vietā.

Vakars nāk. Bet dienu šo
Paulis nesauks grūtu,
Jo viņš labprāt Rudakovs
Visu mūžu būtu.

Jaunas filmas

„Imperatora maizes cepējs“

Ar zināmu nokavēšanos Rīgas kino-
teatros nonācis Čehoslovākijas kine-
matogrāfijas izcilais darbs — krāsai-
nā mākslas filma «Imperatora maizes
cepējs». Nevajag būt pareģim, lai pa-
telktu, ka šī progresīvās pasaules iz-
jūtas caurstrāvētā jautrā, gaišā filma
gūs panākumus arī Rīgā.

Filmā vispirms raksturīga tās
idejiskā mērķtiecība. Atskaitot dažas
acīm redzami ironiskas replikas, kas
retums ieskanas dialogā, šī «kostimu»
filma, kuras darbība notiek viduslaik-
kos, ne ar ko nav tieši saistīta ar ta-
gadējo laikmetu. Un tomēr tā ir vis-
caur dziļi laikmetīga, dažās vietās pat
īsti aktuāla. Nemsim, piemēram, kaut
vai nobeiguma epizodi, kad Golema
milzīgo, visu postošo spēku darbā jauzū
attapīgais prāts pievērš tādām patiešām
mīlējam un vispārnodarīgām dar-

bam, kāda ir maizes cepšana... Nav
grūti šajā gudrajā un humoristiskajā
alegorijā saskatīt mājienu, kā atrisinā-
ma mūsu dienās tik aktuālā problēma
par atomenerģijas baltmā spēka iz-
mantošanu!

«Imperatora maizes cepējs» ir pasa-
ku filma, bet katrā labā pasākā parasti
mēdz būt ietverti alegorijas elementi.
Sādu alegoriju filmā ir ne mazums.
Minēsim kaut vai epizodi ar pērkama-
jiem imperatora ministriem, ar «melnās
magijas» maģistru, kas vienlaikus ir
spiegs utt. Visām šīm alegorijām ir
kopīga īpašība — tās izrāda sirsnīgu
smieklus ar savu neviltoto, lielisko
tautas humoru.

Varētu pateikt par šo filmu vēl
daudz laba. Taču aprobežosimies vēl
tikai ar vienu: liela daļa no filmas
panākumiem ir galvenokārt ļoti talan-
tīgā aktiera Jana Vericha panākumi
(viņš ir arī viens no scenarija līdz-
autoriem). Mākslinieks apbrīnojami
spoži atrisinājis ļoti grūto uzdevu-
mu — tēlot filmā divas pavisam da-
žādas lomas — muļķi un dīkdieni im-
peratoru un gudro vienkārs tautas
pārštāvi, visu darbu pratēju maiznieku
Mateju Ktorbu. Pilnām tiesībām ar
Verichu var dalīties pelnītajā slāvā arī
filmā režisors Martins Fričs.

L. G.

Jaunas grāmatas

Latvijas Valsts izdevniecības apgādā
iznākušas šādas jaunas grāmatas:

J. Rainis. Uguns un nakts.
160 lpp. + 7 ielīm., 10 000 eks.,
Rbl. 12,70.

Я. Райнис. Огонь и ночь.
172 lpp. + 7 ielīm., 20 000 eks.,
Rbl. 12,70.

Vilnis Lācis. Pazudusi dzimte-
ne. 304 lpp., 10 000 eks., Rbl. 6,80.

Andris Vējāns. Jaunība. Dze-
jas. 128 lpp., 2 000 eks., Rbl. 1,85.

Anatols Franss. Pingvinu
sala. 336 lpp., 10 000 eks., Rbl. 4,05.

S. Dadlani un S. Jevla-
chovs. Rustavi uguns (Vilcēlienu
bibliotēka). 36 lpp., 5 000 eks.,
Rbl. 0,95.

N. Nosovs. Vitja Maļejevs skolā
un mājās. 132 lpp., 10 000 eks.,
Rbl. 3,70.

I. Turgeņevs. Muļnieku ligzda.
168 lpp., 10 000 eks., Rbl. 3,70.

A. Кононов. Верное сечение. 336 lpp.,
10 000 eks., 7,35.

M. Zariņš. Vectēva stāsts. Notis.
8 lpp., 1 000 eks., Rbl. 1,05.

J. Glagoļevs. Andante — Vi-
jolei un klavierēm. 16 lpp. + pielik.,
500 eks., Rbl. 2,65.

ŠONEDĒL

Sodien Kulturas un atpūtas parkā
viegļas un pārtikas rūpniecības dar-
binieku atpūtas diena. **Brīvdabas teātri**,
plkst. 11 — LARP Kulturas nama
mākslinieciskās pašdarbības koncerts,
pūtēju orķestra koncerts, lekcija par
starpautisko stāvokli, plkst. 19 —
Jaunatnes teātra viesizrāde «Divu kun-
gu kalps» (krievu valodā); **Lelļu teātri**,
plkst. 13 — «Rausis» un «Lapsa vil-
niece» (krievu valodā); **Bērnu sektorā**,
plkst. 16 — LARP Kulturas nama
bērnu mākslinieciskās pašdarbības kon-
certs.

o Dzintaros, Filharmonijas koncert-
zālē, LPSR Valsts filharmonijas māks-
linieku estrades vakars. Sākums
plkst. 21.

23. jūnijā Mākslas darbinieku namā
MDN vokālā ansambļa atskaite koncerts.
Ansambļa mākslinieciskais vadītājs
Nopelniem bagātais mākslas dar-
binieks Ed. Mikelsons. Programā krievu
klasiku, padomju komponistu un
tautas demokrātijas valstu dziesmas.
Sākums plkst. 20.

24. jūnijā Dailis teātri Arvida Gri-
guļa komedijas «Profesors iekārtojas»
pirmizrāde. Sākums plkst. 20.

o Dzintaros, Filharmonijas koncert-
zālē, P. Čaikovska skandarbīgam veltīts
kameruzikas vakars. Piedalās LPSR
Nopelniem bagātais mākslinieks L. Za-
chodņiks (tenors), J. Jeršova (soprans),
T. Lifšics (vijole), B. Moisejevs (kla-
viers). Sākums plkst. 21.

25. jūnijā Latvijas Padomju māks-
linieku savienībā teātra dekoratoru
sekcijas sanāksme. Sākums plkst. 19.
o Dzintaros Filharmonijas koncert-
zālē LPSR Valsts kora koncerts. Māks-
linieks vadītājs Nopelniem bagā-
tais mākslas darbinieks J. Ozoliņš. Sā-
kums plkst. 21.

KLAUSIETIES PA RADIO

Svētdien, 21. jūnijā, pa viļņi 521,7 m: Pl. 13,45
literārs raidījums no cikla «Literatūras un kul-
tūras darbinieki pie mikrofona». Docents Kārlis
Kundziņš runās par literārajām jautājumiem,
vēlīto apvienoto konferenci. Pl. 15,20 koncerts,
vēlīti slēna plaušas piemirdniekiem. Pl. 16,45
literārs raidījums no cikla «Mūsu republikas
mākslas dzīve». LPSR Nopelniem bagātais kul-
tūras darbinieks Stalīna premijas laureātes
Annas Sākes dāzīrade. Pl. 20,00 koncerts ar ra-
dioklausītāju sastādītu programmu.

Pirmdien, 22. jūnijā, pa viļņi 521,7 m: pl. 21,25
literārs raidījums no cikla «Aizrobežu literatū-
ra». Japāņu rakstnieka Takakuras Teru stāsta
«Čūkas dziesmiņa» 1. lasījums. Lasīs LPSR
Nopelniem bagātā skatuves māksliniece, Stalīna
premijs laureate Milda Kļētniece.

Otrdien, 23. jūnijā, pa viļņi 521,7 m: pl. 20,00
latviešu muzikas koncerts. Pl. 21,20 literāri mu-
zikāls raidījums «Līgo dienas kolchozā». Pl. 21,40
līgo dziesmas.

Pa viļņi 222,4 m: Pl. 19,55 pārraide no LPSR
Valsts Krievu Dramas teātra. A. Jakobsona luga
«Sakalji» Igaunijas PSR Valsts Krievu Dramas
teātra aktieru izpildījumā.

Trešdien, 24. jūnijā, pa viļņi 521,7 m: pl. 20,50
literārs raidījums. E. Zālītes vienotliens «Vis-
svarīgākais».

Ceturtdien, 25. jūnijā, pa viļņi 521,7 m: pl. 21,25
literārs raidījums. Japāņu rakstnieka Takakuras
Teru stāsta «Čūkas dziesmiņa» nobeigums.

Piektdien, 26. jūnijā, pa viļņi 521,7 m: pl. 21,25
literārs raidījums no cikla «Latviešu literatūra».
Realistiskā stāsta nodibinātājs Apšis Jēkabs.
Pl. 22,30 koncerts ar radioklausītāju sastādītu
programmu.

Sestdien, 27. jūnijā, pa viļņi 521,7 m: Pl. 21,15
literāri muzikāls raidījums «Vakars pie jūras».

KĻODAS LABOJUMS

«Literatūras un Mākslas» š. g. 24. numurā
M. Zorina rakstā «Bibliotēka kolchozā» autora
vairākus lēsvākus kļūda. Rakstā minētā bib-
liotēka ir nevis Mičurina un Raiņa vārdā no-
sauktā kolchoza, bet gan divas cietuma bib-
liotēkas.

Kīnas lauku kultūras augsme

Sandūņas provinces, Čžunmoutūņas sādžas zemnieki mācās agrotehniku.

Pēc Kīnas atbrīvošanās un agrar-
reformas radās labvēlīgi apstākļi ne-
tikai lauku saimnieciskam uzplauku-
mam un ledzīvotāju materiālās labklā-
jības augšupejai, bet arī Kīnas lauku
ledzīvotāju kultūras limeņa augsmei.
Piemēram, Sandūņas provinces Čžun-
moutūņas sādžā līdz tās atbrīvošanai
bija tikai divi lasīt un rakstīt pratēji,
bet tagad šajā sādžā no 500 pieaugu-
šajiem ledzīvotājiem vairāk nekā 120
ir lasīt un rakstīt pratēji. Čžunmoutū-
ņas sādžā, blakus pamatskolai zemnie-
ku bērniem, nodibināta tautas vakar-
skola, kurā mācās 122 vīriši un sie-
vietas. ledzīvotāju vidū tiek veikts
liels kultūras un izglītības darbs. Sā-
džā ir lasītava, noorganizētas avižu

priekšā lasīšanas grupas. Seit ir arī
radiouztvērējs, un tāpēc zemnieki ar-
vien informēti par visiem starptautis-
kajiem un lekszemes notikumiem. Ar
ledzīvotāju spēkiem bieži tiek rīkoti
mākslinieciskās pašdarbības vakari.

Lielā kultūras un audzināšanas dar-
ba dēļ Čžunmoutūņas sādžā, tāpat kā
citur Kīnas laukos, valda nepieredzēta
politiskā un darba aktivitāte. It īpaši
liela tā vērojama savstarpējās darba
palīdzības brigāžu locekļu vidū. Labi
noorganizētais kultūras un audzināša-
nas darbs, kā arī mācības sekmē ledzī-
votāju politiskā apzinīguma un darba
aktivitātes kāpinājumu.

(Teksts un foto no žurnāla «Kīta»)

Daudzi zemnieki, kas iemācījušies lasīt un rakstīt, sistematiski raksta
dienasgrāmatas. Uzņemums: zemnieks Li Hual-bao atzīmē dienā padarīto
darbu.

Sādžā noorganizēta bērnu sile, kurā mātes var atstāt savus bērnus mācību
laikā.